

Економічна теорія

Карл ВОЛМУТ

**МІЖНАРОДНІ ТОВАРНІ РИНКИ:
ЛІБЕРАЛІЗМ ПРОТИ ДИРИЖИЗМУ
(АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОГЛЯДІВ
ДЖ. М. КЕЙНСА)**

Резюме

Здійснено порівняння слабких та сильних форм глобального управління сировинними ринками шляхом зіставлення «Програми прозорості» й «Програми структурних реформ». Зазначено, що Дж. М. Кейнс тривалий час науково досліджував товарні ринки, спекуляцію і запаси, ринки форвард та буферні запаси тощо. Вказано, що також він практикував комерційну торгівлю на різних товарних ринках і в післявоєнний період долучився до розробки ІСУ / ІТО (Міжнародного клірингового союзу / Міжнародної торгової організації), які містять детальні положення про створення глобального управління на товарних ринках. Наголошено, що цей вчений дуже зацікавився вивченням зв'язку між ціновою нестабільністю сировини та її впливом на глобальну макроекономіку, але він також доводив, що належне регулювання товарних

© Карл Волмут, 2018.

Волмут Карл, докт. екон. наук, професор, м. Бремен, Німеччина.

Короткий коментар був складений у 2012 р. в контексті обговорення радіо «Бремен», організованого «Transparency International», щодо прозорості платежів компаній, які видобувають ресурси урядам багатих на ресурси країн, та інших інструментів уникнення корупції й використання надходжень від ресурсів. Це розширена версія, яка детально описує «Програму прозорості» та коротко розглядає «Програму структурних реформ». Наступна стаття більш глибоко розкриє «Програму структурних реформ».

ринків і секторів позитивно вплине на загальну стабільність та розвиток у світі. Уточнено, що Дж. М. Кейнс обґрунтував, що сильне глобальне управління має базуватися на простих, чітких, ефективних, узгоджених і обов'язкових правилах. Наголошено, що у контексті сировини «Програма прозорості» обговорюється часто, але вона є доволі слабкою формою глобального управління, тоді як «Програма структурних реформ» представляє доволі сильну форму глобального управління ресурсними секторами. Зауважено, що «Програма прозорості» докладно розглядається в цій статті, а «Програма структурних реформ» – у розділі «Висновки та перспективи», але вона потребує подальшої розробки у наступній статті.

Ключові слова

Глобальне управління, «Програма прозорості», «Програма структурних реформ».

Класифікація за JEL: E58, E59, F02.

1. Вступ

Новий інтерес до регулювання міжнародних товарних ринків

Зараз дедалі більше уваги приділяється прозорості міжнародних товарних ринків. Добровільні ініціативи, такі як ІПДГ (Ініціатива прозорості добувних галузей – англ. Extractive Industries Transparency Initiative) та «Публікуй, що платиш» (англ. Publish What You Pay), відіграють значну роль, хоча ці ініціативи мають обмежену сферу впливу й ефективність. Нові правові ініціативи зараз відіграють дедалі більшу роль, особливо у США та ЄС. Вони прагнуть підвищити прозорість усіх видів платежів великими і транснаціональними сировинними корпораціями урядам країн, що розвиваються, особливо країн зі слабкими інституціями. У США правова ініціатива працює відповідно до Закону Додда–Френка про реформу фінансового сектору, а в Європейському Союзі вона працює над запропонованими актами прозорості та бухгалтерськими положеннями.

Проте проблеми і складності міжнародних ринків сировини (з такими елементами, як ринкові цикли, фіаско ринку, ринкова влада й ринкові обмеження) не можуть бути вирішені з допомогою реалізації цих добровільних ініціатив та проведення вищеописаних правових процесів. Крім цього, повна відсутність регулювання міжнародних ринків сировини є суттєвою проблемою як для країн, що розвиваються (вони страждають, наприклад, від «прокляття ресурсів» та від експортних обмежень), так і для розвинених країн (вони, наприклад, страждають від нерегулярних та небезпечних поставок і від різних форм корумпованих рішень). Обидві групи країн страждають від проблем макроекономічного управління через різкі падіння й збільшення цін на сировину та нафту.

Відомий економіст Дж. М. Кейнс понад 65 років тому запропонував здійснювати регулювання міжнародних товарних ринків у контексті Міжнародного клірингового союзу (ICU) і Міжнародної торгової організації (ІТО). Хоча обидва ці проекти ніколи не реалізовувалися, вони мали вплив на післявоєнний економічний порядок. Пропозиції щодо регулювання товарних ринків у контексті системного міжнародного підходу знову стають актуальними. Різке підвищення цін на продукти харчування та сировину в 2007–2008 рр. і події глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. змінили глобальну економічну кон'юнктуру. Хоча немає можливості повністю відновити такі ідеї, як ICU чи ІТО в контексті сучасної глобальної економіки, навіть у контексті бреттонвудських організацій МВФ та Світового банку й ухвали СОТ і ГАТТ, деякі значущі програми, положення та додатки можуть бути реалізовані в роботі цих установ для того, щоб регулювати певні важливі аспекти міжнародних товарних ринків.

Отже, багато питань зараз пов'язані з глобальними товарними ринками й їх основними суб'єктами. На розвинені країни, країни, що розвиваються, і світову економіку негативно впливає така ситуація, тому потенційно існує спільний інтерес до роботи над глобальним механізмом контролю за товарами.

Різкі зміни рівня цін та цінові коливання, обмеження експорту країн-виробників і відсутність прозорості щодо доступу до природних ресурсів в інших країнах, особливо у країнах, що розвиваються, впливають на макроекономічне управління та управління постачанням сировини в розвинені країни. На сьогодні не існує глобальної системи правил щодо організації глобального доступу до природних ресурсів для малих і великих країн-споживачів та їх фірм. У багатьох сферах відсутні чітко визначені й запроваджені правила розподілу прав на розробку і видобуток, а також правила щодо торгівлі сировиною та деякими обробленими матеріалами. Також немає правил щодо захисту навколишнього середовища і працівників країн-виробників, тому система вразлива до дискримінаційних виробничих та торговельних умов. Таким чином, система сильно постраждала від корупції й відсутності підзвітності. Двосторонні угоди між урядами щодо доступу до сировини щораз більше і

більше мають перевагу, тому нові учасники в цьому процесі можуть бути в невідповідному становищі. Ринкова сила транснаціональних та великих корпорацій у сфері сировини збільшується і визначає доступ до ресурсів, тому базові країни таких компаній користуються перевагами. Розвинуті країни розробляють свої сировинні стратегії, які можуть призвести до виникнення конфліктів між такими країнами, як США, Японія та країни ЄС, і навіть всередині між країнами ЄС. Ці стратегії також можуть призвести до виникнення конфліктів з країнами, що розвиваються, й транснаціональними сировинними корпораціями.

Країни, що розвиваються, також страждають від серйозних проблем макроконтролю через зміни цін на сировину, цінові коливання і нездатність контролювати свої ресурсні сектори. Зміни цін залежно від їхніх ресурсів впливають на доходи та обмінний курс, а внаслідок виникнення проблем щодо управління нересурсні сектори (особливо сільське господарство і машинобудування) піддаються дискримінації й недооцінюють надходження доходів (ефекти «голландської хвороби»). Багато країн також не належним чином керують своїми фондами стабілізаційних ресурсів. Всі види природних ресурсів (земля, нафта та газ, корисні копалини, ліси, риболовецькі угіддя) у країнах, що розвиваються, дедалі більше страждають від міжнародної конкуренції за обмежені ресурси. Чим слабші установи у країні, тим складніше боротися з корупцією і забезпечити підзвітність. Чим слабші інститути ресурсозабезпеченої країни, тим більший ризик того, що виробництво сировини буде пов'язане з конфліктами та насильством, навіть громадянською війною, прикордонними і військовими конфліктами. Також на країни, що розвиваються, впливають експортні обмеження та відсутність правил інвестування і правил торгівлі сировиною. Експертиза й переговорний вплив країн, що розвиваються, часто є слабкими (незалежно від способів укладання контрактів на оподаткування ресурсів, контрактів на оплату послуг та контрактів на розподіл продукції). Таким чином, ці країни залежать від ринкової сили транснаціональних і великих добувних компаній (вони базуються на технологіях та знаннях, дочірніх компаніях і мережах та придбанні активів і фінансів). Ці країни також страждають від нерівномірного розподілу економічної влади, що призводить до формування певних дискримінаційних правил торгівлі й інвестиційної діяльності, та у цьому контексті вони також страждають від недостатньої підтримки процесу обробки. Також немає загальноприйнятого мінімального рівня прозорості соціальних й екологічних стандартів та стандартів безпеки, тому країни зі слабкими установами не можуть успішно вести переговори щодо таких питань.

На глобальному рівні макроконтроль впливає на цінові цикли і зміну цін товарів. Адже відсутній механізм використання антициклічних інструментів на глобальному рівні, як пропонував Дж. М. Кейнс у проекті ICU та у своїх концепціях контролю над товарами (на основі міжнародних резервних запасів). Можна краще скоординувати лише національні стратегії (якщо вони працюють), зокрема це фонди стабілізації ресурсів, товарні запаси, торгівля

національними резервами, фінансові інструменти на основі товарів й інші заходи. На жаль, національні фонди стабілізації та акціонерного капіталу і фонди національного багатства не є прозорими у своїх інвестиційних стратегіях. Ринковий вплив таких фондів часто величезний, але його не можуть контролювати міжнародні учасники. Торговельні правила не враховують експортні обмеження на харчові продукти та рідкісні метали. Відсутність прозорості щодо наявності запасів і ресурсів, їх розвідки та видобутку, а також експорту й імпорту сировини створює невизначеність щодо поставок у майбутньому та в результаті прогнозованого зростання попиту і щодо фінансових контрактів, пов'язаних із сировиною. Невизначеність також загострюється через втручання уряду в різних формах (субсидії, мита, податки, заборони й квоти), що призводить до виникнення широкомасштабних спотворень на ринку. Світова економіка та діяльність таких інституцій, як СОТ, МВФ і Світовий банк, перебувають під впливом цих спотворень ринку (величезних субсидій на виробництво сільського господарства й мінеральних ресурсів), а також довгострокових та короткострокових ринкових циклів (перепадів цін і різного їх рівня), фіаско ринку (оскільки існує асиметрія інформації між виробниками та користувачами і між різними сторонами-контрагентами). На них також впливає ієрархія ринкової влади (невелика група величезних транснаціональних корпорацій та великі національні приватні й публічні компанії, що спеціалізуються на всіх видах розвідки, видобутку, реалізації, обробки та обслуговування сировини), а також серйозний брак регулювання на ринках сировинних ресурсів (оскільки національне законодавство й політика не координуються, тому що жодна міжнародна організація не має повноцінного права на вирішення всіх питань). Оскільки Комплексна програма щодо сировинних товарів ЮНКТАД провалилася та не було впроваджено подальших глобальних ініціатив (крім незначних ініціатив з боку ЮНЕП, МВФ, СОТ, ЮНКТАД та ін.), питання контролю над товарами не зачіпається на глобальному рівні.

У цій статті такі питання розглядаються на основі порівняння сильного глобального управління, запропонованого Дж. М. Кейнсом, і більш слабких форм глобального управління, що практикувалися з того часу, серед яких: ініціативи прозорості, міжнародні стандарти, форуми зацікавлених сторін, положення міжнародних угод, міжнародні консультаційні форуми тощо. Це робиться у формі керівних принципів для діяльності, щоб висвітлити десять основних питань, актуальних для поточної дискусії. Ці десять питань показують, чому «повернення до Кейнса» й звернення до міцних форм глобального управління є важливими для регулювання міжнародних товарних ринків сьогодні. П'ять питань охоплюють «Програму прозорості» та п'ять питань стосуються «Програми структурних реформ». «Програма прозорості» детально розглядається у цій статті, а її остання частина подає загальний огляд «Програми структурних реформ», яка буде детально проаналізована в наступній статті.

2. Дж. М. Кейнс і необхідність міцного глобального управління міжнародними товарними ринками

Теорія спекуляцій, висунута Дж. М. Кейнсом, була розроблена під час його роботи як трейдера і спекулянта. Комерційна й наукова зацікавленість цього вченого у багатьох важливих товарних ринках та його практична діяльність на таких ринках протягом тривалого періоду зумовили обізнаність цього дослідника зі справжніми механізмами їх функціонування і наслідками, які спричиняють нестабільність цін, нерівномірність ринку та переривання доступу до нього. Теорія спекуляцій Дж. М. Кейнса – це припущення про те, що кожний спекулянт бере на себе ризик операції, що дає йому право на отримання премії за ризик. Вона була пізніше розширена шляхом внесення інституційного контексту і фіаско цих ринків. Очевидно, практична діяльність як трейдера й спекулянта привела до формування у Дж. М. Кейнса нових наукових поглядів, у тому числі на користь регулювання товарних ринків (докладний аналіз цих питань подано в нарисі Маркуззо 2012 р.). Через роль коливань цін на товарних ринках для ефективного попиту в період буму та депресії він виявив важливу сферу громадських дій. Приклади досліджень щодо бавовни, пшениці й олова показують широкий практичний інтерес Дж. М. Кейнса до товарних ринків. Приклад з бавовною підтверджує, що попит і пропозиція не є єдиними факторами, які відповідають за нестабільність цін. Усі твердження, оцінки, прогнози та фактори використання землі для вирощування бавовни, а також очікування щодо майбутніх подій вплинули на ціни на ф'ючерсних і спот-ринках (Маркуззо, 2012). Особливий інтерес викликає інвестиційна поведінка Дж. М. Кейнса на ринку бавовни. Його асиметрична інвестиційна поведінка на ринках бавовни (короткострокова позиція при підвищенні цін та не завжди короткостроковий продаж при їх зниженні) пов'язана з очікуваннями на ринкові зміни щодо бавовни як складової річного урожаю.

Ситуація на ринках металу дещо відрізняється. Спекуляція на ринку олова показала Дж. М. Кейнсу межі товарних бірж, таких як LME (Лондонська біржа металів), з обмеженими джерелами постачання, нечисленними продавцями і покупцями, недосконалою інформацією й спробами маніпулювання цін. Він став усвідомлювати недосконалість умов, що склалися на таких ринках (Маркуззо, 2012). Досвід на ринку олова вплинув на теорії ділових циклів Дж. М. Кейнса, коли він пов'язував ефективний попит та цінову волатильність товарних ринків. Однак цей вчений також вважав за необхідне розглядати весь ланцюг створення вартості від гірничодобувної промисловості до переробки, зокрема плавлення, й одержання товару кінцевими користувачами олова. Проміжний рівень олов'яних металургійних заводів та їхні

рішення щодо запасів спонукали Дж. М. Кейнса зробити висновок, що видобуток олова (перший етап ланцюга вартості) й (остаточне) споживання олова не є єдиними детермінантами цінової нестабільності. Інвентаризація також відіграє свою роль, як і рішення щодо інвестицій в акції проміжних виробників. Основи ринку тут відіграють обмежену роль. Ціни не завжди свідчать передусім про відносний дефіцит олова, а є також результатом непередбачуваних рішень плавильних заводів щодо обсягу запасів.

Діяльність Дж. М. Кейнса на ринку пшениці дала підстави стверджувати, що інституційні особливості ринків відіграють велику роль. Це стало очевидним при розгляді особливостей роботи товарних бірж Вінніпега та Чикаго на противагу Ліверпулю. Так, ринок Ліверпуля отримував поставки з усього світу, з території усієї Великобританії й її колоній (наприклад, Індії та Австралії), тоді як північноамериканські товарні біржі покладалися переважно на національні поставки (Маркуззо, 2012). Хоча для річного врожаю бавовни ринок відрізняється через спектр джерел і торгових площ. Це наштовхнуло згаданого науковця на думку, що всі товарні ринки та всі товарні біржі мають розглядатися як особливі випадки, щоб спекуляція на ринках і ефективність їх регулювання визначалися специфічним інституційним середовищем. Жоден інший економіст не був настільки активним на товарних ринках, протягом тривалого часу широко й глибоко розкриваючи ці питання у своїх теоріях і рекомендаціях щодо ведення політики.

Проте на Дж. М. Кейнса також сильно вплинули дискусії, до яких долучилися провідні економісти (Хікс, Кальдор, Грехем, Воркінг та ін.), про поведінку цін й їх різницю на ф'ючерсних та спот-ринках. Основним питанням є інтерпретація очікувань окремих спекулянтів і те, що вона означає для ролі спекулянтів на цих ринках: чи їх діяльність стабілізує товарні ринки, чи ні. Дискусія зумовила необхідність переходу до неоднорідних очікувань та припущення, що спекулянти торгують не тільки з хеджерами, а й між собою. Отже, роль основних елементів (продуктивна роль спекуляцій щодо хеджування) зменшилась при визначенні різниці у цінах, а також з'явилася третя категорія учасників на таких ринках – арбітражери (Маркуззо, 2012). Дж. М. Кейнс докладно проаналізував роль спекуляцій на спот-ринках і форвардних ринках. На спот-ринках він показав, що з різних причин, серед яких політична невизначеність, послаблені фінансові позиції та роль очікувань, спекулятивне утримання запасів не є контрциклічним, тому воно може потенційно дестабілізувати ціни на товарних ринках. Також цей науковець виявив негативний вплив форвардних ринків на стабілізацію цін на товарних спот-ринках. Він показав, що в обох ситуаціях (за наявності й без ліквідних запасів) форвардні ринки не стримували широке коливання спот-цін (Маркуззо, 2012). Все це привело до подальшого розвитку теорії управління запасами. Оскільки спекуляція не стабілізується ні на спот-ринках, ні на форвардних ринках, роль запасів (приватних і публічних) потрібно досліджувати. Теорія управління запасами була розширена при розгляді «доходів від зручності зберігання» запасів для виробників / споживачів сировини та «витрат на зберіган-

ня» власників запасів. Теорія управління запасами (її згодом розробляв Х. Уоркінг) переорієнтувала дискусію від теми очікувань щодо змін цін та сприйняття ризику до теми прибутків і витрат на зберігання запасів (Маркуззо, 2012). Некейнсіанці, зокрема Х. Уоркінг, доходи від зручності зберігання запасів, витрати на зберігання запасів й ефективність ринків, а не сприймання ризику та неоднорідні очікування вважали детермінантами цін на сировину. Проте тестування, яке протиставило ці два пояснення щодо зміни цін на сировинних ринках (олова і бавовни), показало, що обидві теоретичні концепції мають свої переваги. Нові фінансові інструменти, які використовуються на сировинних ринках, та фактори фінансового ризику пояснюють зміни цін на бавовну, тоді як зміни цін на ринках олова підтверджують теорію управління запасами. Набагато більша швидкість поширення інформації (відомості про визначені фактори, а також про факти й події на цих ринках) – нове явище для обох ринків, яке приводить до виникнення нових ринкових структур і змін на ринку (Маркуззо, 2012). Хоча різниця між доходами та витратами на зберігання запасів і різниця між спот-цінами та ф'ючерсними цінами й доходи від зручності зберігання запасів залежать від обсягу, а це також означає, що чисті витрати на зберігання високодохідних запасів (вони асоціюються з невеликими запасами) низькі. Проте менші запаси також впливають на волатильність цін, оскільки еластичність пропозиції зменшується таким чином, що ціни стають більш нестабільними зі зменшенням запасів (Маркуззо, 2012). Отже, нові розробки (фінансіалізація товарних ринків і більш швидке поширення інформації) змінюють роботу сировинних ринків та можуть привести до виникнення відмінностей у розвитку окремих ринків. Так, Дж. М. Кейнс був дуже зацікавлений у вивченні динаміки запасів, тому його заслугою можна вважати розкриття важливих аспектів теорії волатильності цін, пов'язаних з обсягом запасів, що зберігаються як буфери. Переважно він досліджував причини відсутності приватного зберігання надлишкових запасів шляхом забезпечення стимулів для збільшення обсягів запасів.

Існує твердження, що ринки сировинних ресурсів завжди нестабільні через нездатність ринку зберігати залишки запасів та нездатність виробників швидко обмежувати виробництво. Через це і те, що спекуляція не працює, щоб зменшити ці великі коливання, Дж. М. Кейнс запропонував схеми резервних запасів як схеми державного сховища, а його пропозиція щодо нового механізму світової валюти (ICU) передбачала використання засобів фінансування таких публічних резервів та антициклічних дій щодо світових ділових циклів (для перегляду схем резервних запасів, які запропонував Дж. М. Кейнс, див.: Маркуззо, 2012; для порівняння пропозицій резервних запасів Кейнса, Грехема і Калдора див.: Ussher, 2012). Всі ці базові дослідження Дж. М. Кейнса варті уваги наукоців, оскільки він розглядав їх як засіб забезпечення стабільності у світі. Публічна міжнародна організація повинна здійснювати інтервенції для вирішення дилеми високих витрат на зберігання запасів приватних власників (або з огляду на приватні, часто не обґрунтовані показники доходів від зручності зберігання запасів). Така міжнародна органі-

зація повинна мати вплив на глобальну макроекономіку, щоб забезпечити роботу міжнародних резервних запасів як засобу антициклічної глобальної економічної політики. Такі запаси зменшать волатильність цін та сприятимуть глобальному макроекономічному управлінню у країнах-виробниках і країнах-споживачах (Маркуззо, 2012). Порівняно з теперішнім часом, фінансові інструменти зниження цінової нестабільності втратять важливість, але ефективність таких інструментів у цьому відношенні є доволі обмеженою (а інколи взагалі оберненою). Дж. М. Кейнс дійшов висновку, що стабільні економічні системи потребують існування функціонуючих конкурентних ринків, але у разі ринків сировини приватні стимули недостатньо міцні для належного зберігання запасів. Проте державне управління такими запасами відіграє велику роль (Маркуззо, 2012). Ця роль публічного спекулянта серед багатьох приватних спекулянтів та публічного менеджера, який спекулює на загальних інтересах, є дуже своєрідною. Такий публічний (міжнародний) менеджер повинен виступати «спекулянтом останньої інстанції», який має достатню свободу і фінансову підтримку, щоб діяти, не будучи прихильником будь-яких заздалегідь визначених правил, та стабілізувати ринки сировинних ресурсів (явна відмінність з публічним менеджером у резервних планах, які склав Дж. М. Кейнс). Ці міркування становлять основу світового економічного порядку, який він запропонував на період після Другої світової війни. Подані характеристики зумовлюють необхідність суворого й жорсткого глобального економічного врядування, на відміну від усіх пропозицій щодо регулювання ринку сировинних ресурсів (див. наступний розділ), які базуються на слабких формах глобального економічного врядування.

Дж. М. Кейнс вплинув на післявоєнний економічний порядок більше, ніж будь-який інший економіст (George, 2007). Його пропозиції, висловлені у 1942 р., щодо світового центрального банку – Міжнародного клірингового союзу (International Clearing Union – ICU) та міжнародної торгової установи «Міжнародної організації торгівлі» (International Trade Organization – ITO), як і раніше, викликають інтерес у вчених сьогодні. Це зумовлено величезними диспропорціями у міжнародній торгівлі та пов'язаними з ними борговими проблемами і серйозними проблемами ринку товарів у 2007–2008 рр., що вплинули на продовольчу безпеку й доступ до сировини, а також труднощами щодо оновлення положень СОТ під час Доського раунду переговорів, який почався ще в 2001 р. На думку С. Джордж, Дж. М. Кейнс виконав всю роботу за сучасників 60 років тому (George, 2007), оскільки його плани щодо ICU та ITO передбачали впорядковане регулювання країн з профіцитом і розвиток країн з дефіцитом. Тісні зв'язки й взаємодія між ICU та ITO забезпечили би набагато більш послідовну структуру глобального економічного управління, ніж те, що пропонують керівники Світового банку, МВФ і СОТ. Більш того, існував би тиск імпорту з країн, що розвиваються, а це дало би їм змогу додавати вартість до товарів. Резервний фонд ICU та положення ITO законодавчо закріпили би такий процес у межах повсякденної роботи цих установ. ICU й ITO розглядалися як взаємодоповнюючі міжнародні організа-

ції та як частина потужного механізму глобального управління (див. версії Плану Дж. М. Кейнса для ICU (Horsefield, Ed, 1969) для Міжнародного валютного фонду (ст. 3ff), а також документи Прикінцевого акту Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та зайнятості з Гаванською хартією для ІТО 1948 р.). Система міжнародної торгівлі повинна працювати безперебійно, а ІТО має підтримувати ICU і світову валюту для торгівлі та банкру. ІТО відіграла провідну роль, що враховувала такі цілі: повна зайнятість; розвиток шляхом захисту місцевого сільського господарства й рибальства, а також шляхом структурних перетворень у сфері переробки та виробництва; соціальний захист і трудові стандарти; контроль над товарними ринками; передача технологій; уникнення обмежувальної ділової практики; управління й стимулювання іноземних інвестицій. Ця ідея полягала у створенні міжнародних організацій, які мають чітко визначені цілі, прості правила, комплексні підходи та ефективні робочі процедури. ІТО чітко визначила цілі, серед яких повна зайнятість відіграла вирішальну роль. Товарні ринки були сприйняті як ризик для політики повної зайнятості через реакцію фіскальної й монетарної політики на цінову волатильність і коливання у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. Соціальні й трудові стандарти можна вносити у міжнародні торгові угоди, якщо всі держави та члени ведуть політику повної зайнятості. Крім цього, інші завдання були пов'язані між собою і становили частину системи, яка відображала те, як світова економіка повинна працювати. ICU підтримував цей процес шляхом «автоматичного» скорочення та ліквідації профіциту або дефіциту рахунка поточних операцій. Резервний фонд також фінансувався з допомогою цього механізму і мав використовуватися для міжнародних резервних запасів, щоб зменшити волатильність цін. Правила розглядалися як прості, прозорі й реалістичні. Таким простим механізмом стала можливість овердрафту, яка була дозволена в ICU для всіх країн-членів. До того ж система ІТО вирізнялася простотою у своїй роботі, використовувала консультації та механізм врегулювання спорів. Комплексні підходи мають зосереджуватися на всіх актуальних питаннях часу. Ефективні робочі процедури слід використовувати без здійснення високих трансакційних витрат.

У контексті глобального розвитку час переговорів про післявоєнний економічний порядок став періодом між першою хвилею (1860–1914 рр.) і другою хвилею глобалізації (1950–1980 рр.). Міжвоєнний період був переважно у процесі глобалізації. Дж. М. Кейнс працював над серйозними інституційними недоліками першої хвилі глобалізації (Skidelski, 2005), враховуючи міжнародний золотий стандарт та механізм його коригування. Він хотів скористатися результатами для розробки економічного порядку майбутньої хвилі глобалізації понад межі відновленого міжвоєнного золотого стандарту. Як ринковий песиміст, Дж. М. Кейнс усвідомлював складність правил, інститутів і політик для підтримки стабільності світової економіки (Skidelski, 2005), але він доводив, що установи мають будуватися на основі простих та послідовних правил. Одночасний тиск на країни-кредитори і країни-боржники для

очищення рахунків овердрафту (незважаючи на те, що система була би більше придатна для коригування кредиторів, ніж боржників) став простим та чітким правилом. Країни-кредитори мали би політичну можливість використовувати свої кредитні баланси у різні способи, але наприкінці року залишки за кредитами, що перевищують котирування, конфісковувалися б і переводилися б у резервний фонд (Skidelski, 2005). Відповідно до положень ICU та його резервного фонду, було складено план резервних запасів Дж. М. Кейнса, призначений для уникнення коливань цін на сировину (вони, як вважалося, викликали або посилювали бізнес-цикли) й стабілізації доходів первинних виробників для того, щоб вони могли планувати імпорт і розвиток (Skidelski, 2005). Тому світова економіка потребувала глобального макроекономічного менеджера, контрциклічних змін пропозиції щодо банкру, та менеджера резервних запасів, який би втручався у діяльність з контролю за товарними ринками. ICU фінансував би резервні запаси і таким чином створив би антициклічний інструмент для політики міжнародних доходів, призначений для згладжування глобальних бізнес-циклів (Ussher, 2012). ІТО з усіма її положеннями, особливо зобов'язанням щодо повної зайнятості, положеннями про соціальні й трудові стандарти, сировинні товари, іноземні інвестиції та обмежувальну ділову практику, добре вписалася до цієї схеми антициклічного управління попитом, надаючи країнам достатній політичний простір для відповідальної діяльності, але на основі узгодженої системи економічного співробітництва (Drache, 2000). ІТО передбачала політичний простір у межах узгоджених міжнародних взаємних зобов'язань, тоді як ICU забезпечив механізм збалансування інтересів профіцитних і дефіцитних країн, сировинних та переробних країн центру й периферії світової економіки.

Більш того, система ІТО / ICU ґрунтується на ідеї узгоджених глобальних договорів щодо взаємних зобов'язань, які базуються на принципах симетрії у коригуванні та охоплюють політичний простір для макроконтролю. Вона була набагато ширша ніж Бреттон-Вудська система і, безумовно, ширша за Вашингтонський консенсус, Доповнений вашингтонський консенсус й Азіатський доларовий стандарт (Carabelli / Cedrini, 2012). Фактично Дж. М. Кейнс розробив інтегровану програму товарів (пізніше вона називалася ЮНКТАД) на дуже обмежений період, оскільки вона не була пов'язана з механізмами глобального управління (включаючи відповідні міжнародні організації) та була побудована недостатньо комплексно для забезпечення системи поєднання реформ міжнародної валютно-фінансової системи з планами реформування товарних ринків і реформами щодо створення більш широкої програми торгівлі, розвитку та зайнятості.

3. Рекомендації щодо діяльності: від слабкого до сильного глобального врядування на міжнародних товарних ринках за допомогою «Програми прозорості»

Десять питань набули актуальності в сучасних умовах дії слабких урядових режимів, тому слід розглянути, наскільки можливе проведення реформ для посилення глобального врядування. У цій статті детально розглянуто п'ять питань («Програма прозорості»), а ще п'ять питань оглядово розкрито в останньому розділі («Програма структурних реформ»)¹.

Питання 1: підвищення ефективності «Ініціатив прозорості»

Ця ідея полягає в тому, щоб контролювати грошові потоки від корпорацій, які беруть участь у розвідці й видобутку сировини, до урядів і різних державних органів. «Ініціативи прозорості» сьогодні розглядаються як найважливіші підходи до боротьби з корупцією через те, що корупція перешкоджає всебічному та сталому розвитку. Однак такі підходи, як «Ініціатива прозорості добувних галузей» (ІПДГ) (Extractive Industries Transparency Initiative) й Ініціатива «Публікуй, що платиш» (Publish What You Pay), мають тривалу історію формування. Відповідно до моделі ІПДГ, доходи від ресурсів мають публікуватися на основі застосування добровільного та багатостороннього підходу із залученням корпорацій, урядів, парламентарів та громадянського суспільства². Платежі нафтодобувних і гірничодобувних компаній урядам повинні бути відкриті та підтвержені в межах певного процесу (ADB / IACC, 2010). Хоча існує певна міжнародна тенденція, яка є не дуже поширеною, не охоплює лісове господарство, рибальство, земляні, водні й енергетичні ресурси, а поширюється лише на добувні галузі. Згідно з останніми даними, лише деякі країни повністю відповідають вимогам ІПДГ (ADB / IACC, 2010).

«PWYP» доволі успішно працює над забезпеченням обов'язкового розкриття інформації (світова фінансова криза 2008–2009 рр. дала сильний поштовх до формування таких ініціатив). Проте ці процеси переважно відбуваються в регіональному масштабі та впливають на корпорації, зареєстровані на американських біржах (згідно з Положенням 1504 Закону Додда–Френка від липня 2010 р.) й на Гонконгівській фондовій біржі (узгоджено аналогічним

¹ Питання 6–10 («Програма структурних реформ») буде розглянуто у подальших статтях автора.

² Див. веб-сайт ІПДГ з докладною інформацією про країни-члени, робочі процедури, лістинг і вилучення зі списку країн та ін.

чином у 2010 р.), і на великі компанії й компанії, розміщені на фондових біржах ЄС (ONE / Transparency International / Misereor / Brot für die Welt 2013 щодо компромісної угоди ЄС від 9 квітня 2013 р.). Незважаючи на те, що це регіональні положення, вони, тим не менше, охоплюють більшість корпорацій у гірничодобувних та нафтогазових секторах, але базуються на різних визначеннях і критеріях.

«Ініціативи прозорості» обов'язкового характеру були запроваджені у США як частина «Закону про реформування Уолл-стрит та захист споживачів» Додда–Френка. Поправка Кардина–Лугара (Положення 1504 Закону Додда–Френка) передбачає, що в межах вимог лістингу компанії добувної промисловості у щорічних звітах повинні показувати платежі уряду США й урядам інших країн, де вони працюють. Так, 8 з 10 найбільших гірничодобувних компаній і 29 з 32 найбільших міжнародних нафтових компаній виконують такі умови (PWYP / Publish What You Pay, The Cardin-Lugar Amendment / Dodd–Frank 1504). Ця «Ініціатива прозорості» стосується лише нафти, газу та корисних копалин, але при цьому вона охоплює розвідку, видобуток, переробку, експорт й «інші суттєві дії». Платежі за кожний проект і кожному уряду мають бути опубліковані. Всі платежі, зокрема податки, роялті й збори, включаючи ліцензійні збори, права на продукти та бонуси, необхідно подавати у звіті.

«Ініціатива прозорості» ЄС побудована за подібними принципами, але існують також суттєві відмінності. Вона передбачає, що не лише акціонерні товариства, а й великі компанії (державні та приватні) мають розкривати свої платежі урядам, при цьому платежі за переробку і торгівлю не включаються. Проте сюди входять деревина, корисні копалини, нафта й газ. Всі рівні влади і форми платежів за концесії та привілеї є частиною цієї Ініціативи (про комплексну дискусію ЄС див.: Mildner / Wasserberg, 2012). Між Європейською Комісією, Європейським Парламентом та Європейською Радою виникали серйозні дискусії щодо сфери застосування директив про прозорість інформації й бухгалтерський облік, унаслідок чого цей процес затягнувся на три роки. 9 квітня 2013 р. між цими трьома установами було досягнуто домовленості, але потрібно ще понад 2 роки, щоб перетворити директиви на національне законодавство 28 країн-членів ЄС. Інші ініціативи стосуються більш широких аспектів прозорості ресурсного сектору, крім виплат урядам. Індекс спостереження за доходами (Revenue Watch Index), підготовлений компанією «Transparency International» і «Revenue Watch Institute», надає більш детальну інформацію про національні сектори природних ресурсів, але чітко спирається на доповіді урядів цих країн. Великі й транснаціональні компанії у секторах ресурсів також оцінюються з огляду на стратегії розкриття інформації. Це особливо стосується «Transparency International», тоді як «Oxfam» дає оцінку найбільших компаній з харчування та напоїв щодо сталості розвитку й соціальних наслідків. Розпочалося формування кількох ініціатив щодо земель, лісів, рибного господарства, води та енергетики, але основна увага зосереджується на гірничодобувній, нафтовій і газовій галузях.

Обсяг Ініціатив «Глобальне громадянське суспільство» (Global Civil Society – GCS) зростає щодо кількості, досвіду, глибини аналізу та вимог проведення змін. «Publish What You Pay», ІПДГ, «Global Witness» і «ONE» – це лише найбільш відомі з глобальних ініціатив. Сьогодні вони потребують широкого розкриття інформації про контракти та наведення доказів того, що добувна діяльність сприяє кращим результатам розвитку, особливо у разі контрактів на нафту й газ і видобуток корисних копалин. Хоча ці «Ініціативи прозорості» є корисними як перший крок до забезпечення більш повної прозорості секторів та трансакцій ресурсів і вони набувають певної ефективності при переході від добровільних до обов'язкових форм, не зрозуміло, які національні й глобальні дії будуть після опублікування в усіх цих звітах. Коли, як і кого це спонукатиме до глобальних дій?

Складне питання щодо незаконних фінансових потоків широко обговорюється на рівні ОЕСР та рівні Комітету з питань сприяння розвитку, і в цьому контексті «Ініціативи прозорості» мають певну актуальність (щодо незаконних фінансових потоків див.: брифінг U4, вересень 2012 : 8). Водночас дедалі більше й більше визнається, що міжнародне співробітництво необхідне для вирішення проблеми щодо відпливу капіталу з країн, що розвиваються, які отримують Офіційну допомогу розвитку (ОДР), особливо з Африки (AfDB et al., 2012; UNECOSOC / ECA, 2013). Оскільки виплати урядам є лише одним із джерел ризику щодо прозорості, слід розглянути багато інших джерел (зловживання трансфертними цінами, ухилення від сплати податків, маніпулювання цінами під час торгівлі, відмивання грошей та хабарництво). Міжнародні організації й конвенції вже відіграють свою роль, наприклад, у сфері забезпечення міжнародних узгоджених податкових стандартів і порівняння інформації (Модельна податкова конвенція ОЕСР, Центр оподаткування та адміністрування ОЕСР), у боротьбі проти відмивання грошей (Міжнародна група з протидії відмиванню грошей), у боротьбі з корупцією (Конвенція ООН проти корупції, Конвенція ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом іноземних державних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях) й ін. Проте не вжито заходів для глобальної гармонізації всіх цих ініціатив щодо прозорості, підзвітності та відкритості інформації.

Дж. М. Кейнс стверджував, що забезпечення прозорості – добра мета, якої дуже важко досягти на сировинних ринках за відсутності обов'язкових правил на міжнародному рівні. Саме через ці труднощі й відмінності між окремими ринками, а також через суттєву важливість ринків сировини для глобальної макроекономіки, торгівлі та розвитку він також виступав за дуже суворе глобальне регулювання цих ринків на основі інструментів ІТО й ІСУ, серед яких контроль над транснаціональними корпораціями, іноземними інвестиціями і діловою практикою.

Питання 2: розширення впливу міжнародних стандартів

Встановлення міжнародних стандартів стало важливим та прийнятним засобом боротьби з поширенням корупції у сировинних галузях і підвищення прозорості на цих ринках. ІПДГ є важливим інструментом встановлення міжнародних стандартів, хоча це стосується лише платежів урядам та тільки деякі країни повністю відповідають цим вимогам. Проте ІПДГ акцентує на застосуванні підходу, який базується на врахуванні інтересів багатьох сторін, через що виникають додаткові переваги від залучення й зміцнення позицій громадянського суспільства (про це йдеться у питанні 4).

Серед інших названих вище міжнародних стандартів слід виділити Конвенцію ООН проти корупції, яка була підписана у 2003 р. та набрала чинності у грудні 2005 р. (Argandona, 2006). Проте, незважаючи на добрі наміри, у цій Конвенції не розроблено механізм забезпечення здійснення і дотримання її норм. Хоча вона спрямована на державний сектор (державних чиновників) та приватний бізнес (корпорації), ця Конвенція стосується багатосторонньої діяльності, в якій беруть участь також представники глобального громадянського суспільства. Такий інструмент спрямований на запобігання корупції й подолання криміналізації та зосереджений на міжнародному співробітництві й наданні технічної допомоги. У цій Конвенції подано положення про механізм повернення доходів від корупції законному власнику, але у всіх таких правилах не передбачено примусові заходи. Якщо ці положення запровадити і виконувати, то вони впливатимуть на суб'єктів ринку сировинних ресурсів, особливо на уряди та корпорації. Хоча здійснюється певний моніторинг і ведеться звітність, всі ці заходи дають менше результатів, ніж робота аналогічних ініціатив (ОЕСР, Ради Європи та ін.). Відновлення активів є важливим принципом у цій Конвенції (Argandona, 2006) також для багатьох країн-виробників, особливо в Африці. Це положення набуває актуальності з огляду на вплив капіталу, спричинений розвідкою, виробництвом, обробкою і збутом сировини. Міжнародне співробітництво має важливе значення для забезпечення ефективності заходів щодо «відновлення активів», але саме у такому контексті ця Конвенція є слабкою. Адже не розроблено механізм покарання країн, які не дотримуються правил цієї Конвенції. Громадянське суспільство має відігравати важливу роль та може використовувати її як базу для своєї діяльності.

«Принципи Екватора» для фінансових установ – це система управління ризиками, прийнята фінансовими установами «...для визначення, оцінювання й управління екологічними і соціальними ризиками у проектах, спрямована на забезпечення мінімального стандарту для проведення аналізу на

підтримку відповідального прийняття рішень»³. Через капіталомісткість багатьох міжнародних фінансованих сировинних проектів якщо ці «Принципи...» використовуються, то вони можуть відігравати роль у запобіганні соціальним та екологічним ризикам, яких зазнає місцеве населення. Проте така роль цих «Принципів...» ще не була оцінена. Встановлено, що 78 фінансових установ у 38 країнах підтримують ці «Принципи...» і вони поширюються на 70% міжнародного боргу проектного фінансування на ринках, які розвиваються. Означені чітко сформовані стандарти щодо існування корінних народів, встановлення норм праці та надання консультацій постраждалим місцевим жителям мають стати частиною всіх проектів, які користуються загальною підтримкою. Водночас розглядають підхід, який передбачає участь багатьох учасників на основі створення платформи для клієнтів, галузевих органів управління і неурядових організацій, а робота цієї Ініціативи має поширюватися також на інші установи, інституції й ініціативи шляхом інформування та активізації їх до здійснення подібних заходів («Загальні підходи ОЕСР», «Карбонові принципи», «Кліматичні принципи» й ін.).

Загальноприйняті принципи і практики, зокрема принципи Сантьяго 2008 р., теж мають велике значення для підвищення ступеня прозорості на ринках сировини шляхом збільшення відкритості фондів державного майна. Міжнародна робоча група фондів державного майна (МРГ) була створена на зустрічі 30 квітня – 1 травня 2008 р. у м. Вашингтоні (США). Мета її створення полягала також у тому, щоб пов'язати це питання з ширшою перспективою забезпечення більшої прозорості міжнародних фінансових систем та установ. Як відомо, 26 країн МВФ є членами МРГ⁴. Міжнародний форум фондів державного майна був створений під час зустрічі МРГ, яка відбулася 5–6 квітня 2009 р. у м. Ель-Кувейті (Кувейт) для представлення «Кувейтської декларації»⁵. Форум ухвалив «Кувейтську декларацію» і прагне продовжувати роботу з питань підтримки глобального управління інвестиціями й фінансами стосовно МРГ. Вищеозначені 24 принципи Сантьяго мають велике значення для міжнародних ринків сировинних ресурсів, оскільки більшість із цих фондів отримує доходи від видобутку нафти, газу та корисних копалин і / або надходження від інвестицій в товари у широкому значенні (включаючи землю, водні, енергетичні й лісові ресурси). Принципи Сантьяго стосуються вимог щодо публічного розкриття інформації та надійного управління активами, але вони не описують механізм забезпечення дотримання цих принципів державами і фондами. Існують внутрішні обмеження до важливого завдання зі встановлення стандартів управління державними майновими фондами, особливо щодо товарних ринків (більш докладно це описується у питанні 6).

³ «Принципи Екватора» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.equator-principles.com/index.php/about-ep>.

⁴ Веб-доступ до МРГ (Міжнародна робоча група фондів державного майна): <http://www.iwg-swf.org/pubs/gapplist.htm>.

⁵ Веб-доступ до Міжнародного форуму фондів державного майна: <http://www.ifswf.org/>.

Добровільні рекомендації ФАО щодо відповідального управління землекористуванням, рибальством і лісовим господарством у контексті національної продовольчої безпеки (CFS / FAO, 2012) є ще одним прикладом запровадження міжнародних стандартів. Вони були схвалені Комітетом Всесвітньої продовольчої безпеки та охоплювали діяльність багатьох зацікавлених сторін. Їхнє впровадження покладалося на групи й інституції, серед яких: G20, Ріо + 20, Генеральна Асамблея ООН та Парламентська асамблея франкомовних країн⁶. Однак не зрозуміло, якими є результати від запровадження цих стандартів і хто буде підтримувати їх реалізацію у майбутньому.

Хартія природних ресурсів також набуває актуальності. Вона була розроблена у процесі ведення консультацій з активним залученням фахівців із ресурсного сектору й представників громадянського суспільства. Ця Хартія спрямована на допомогу політичним діячам та громадянам у багатих на ресурси країнах, що розвиваються. Вона містить 12 принципів (положень), які відображають досвід управління природними ресурсами на всіх рівнях ланцюга вартості⁷. Десять принципів спрямовані на прийняття основних рішень, з чим мають стикатися уряди, тоді як лише два принципи стосуються інших учасників. Всі принципи подано на трьох рівнях. Так, рівень 3 – це найбільш точна розробка конкретних принципів. Якщо взяти принципи за основу ресурсної політики, то вони сформулюють зв'язки між секторами ресурсів й іншими секторами і максимізують переваги соціального, екологічного та економічного розвитку. Щоправда, не зрозуміло, як ця Хартія може вплинути на покращення реалізації проектів і вдосконалення політики уряду щодо ресурсних секторів. Якщо поєднати схему моніторингу країн з цими положеннями, то відхилення від них можна виявити та порівняти (ADB / IACC, 2010).

Проект Міжнародної асоціації юристів «Модельний договір щодо розробки родовищ» (Model Mining Development Agreement – MMDA) призначений для складання шаблонного договору для переговорів між інвесторами й урядами, який базується на положеннях, сформованих на основі практичного досвіду і з урахуванням угод, укладених у минулий час⁸. Слід зазначити, що цей проект має велику цінність, зокрема веб-сайт MMDA⁹ подає типовий договір різними мовами як шаблон для переговорів. Існує велика кількість зацікавлених у ньому сторін. Цей проект розпочався у 2009 р., він активно розвивається та функціонує як «живий» проект, в який можна вносити корективи з урахуванням одержаного нового досвіду.

Міжнародна рада з гірничої справи і металу (International Council on Mining and Metals – ICMM) як блок товаровиробників та товарних об'єднань

⁶ Веб-доступ до цих Добровільних рекомендацій: <http://www.fao.org/nr/tenure/voluntary-guidelines/en/>.

⁷ Веб-доступ до Хартії природних ресурсів: www.naturalresourcecharter.org.

⁸ Веб-доступ до Проекту «Модельний договір щодо розробки родовищ»: <http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUId=41f1038e-dcbf-44fd-ad17-898b7aa04a1a>.

⁹ Веб-сайт Проекту MMDA: <http://www.mmdaproject.org/>.

входить до переліку установ, які подають пропозиції щодо формування міжнародних стандартів. Десять принципів сталого розвитку сформульовані ICMM і базуються на проєкті гірничої справи, видобутку корисних копалин та сталого розвитку цієї ж установи. При цьому здійснювалося порівняння їх з важливими міжнародними стандартами, серед яких: Ріоська декларація, «Глобальна ініціатива звітності», Глобальний договір ООН, Керівні принципи ОЕСР для транснаціональних підприємств, Оперативні керівні принципи Світового банку, Конвенція ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом, Конвенції МОП 98, 169 і 176, Стандарти роботи МВФ, Конвенція про корінні та племенні народи і Добровільні принципи безпеки та прав людини¹⁰. ICMM як асоціація, заснована 21 гірничо-металургійною компанією і багатьма іншими товарними асоціаціями, заявляє, що вона прагне досягнення економічного, соціального й екологічного прогресу (більш детально про ТНК йдеться у питанні 6). Проте поведінка окремих транснаціональних гірничо-металургійних компаній може дуже сильно відрізнятись, тому ICMM слід також розглядати як лобістську групу, зацікавлену в проведенні рекламних заходів. Однак діяльність ICMM може сприяти інтеграції транснаціональних корпорацій з країн БРІКС. До того ж механізми захисту прав людини і безпеки у добувних галузях закріплені у Добровільних принципах безпеки та прав людини ICMM.

Такі міжнародні стандарти мають обмежене значення через відсутність обов'язкових правил. Вони дуже нерівномірні й неефективні щодо впливу на поведінку суб'єктів галузі (ADB / IACC, 2010). У ситуаціях, коли громадянське суспільство добре розвинуте і підтримується місцевими експертами, такі стандарти можуть допомогти контролювати урядові відносини та діяльність. Ще одним позитивним результатом може бути посилення правових і законодавчих повноважень. Опитування з метою оцінювання впливу таких ініціатив з управління природними ресурсами (Acosta, 2010) надає більше інформації про ступінь прозорості й відповідальності в економічному середовищі, ніж про вплив на результати розвитку. В майбутньому необхідно приділяти більше уваги результатам розвитку: встановленню зв'язку між ресурсними та іншими секторами, використанню надходжень від ресурсів і одержанню соціальних, економічних та екологічних переваг від таких проєктів. Варто наголосити, що існує велика потреба в тому, щоб донори координували ці питання на міжнародному і місцевому рівнях (Darby, 2010). Так, Ініціатива «Прозорість та відповідальність» – це організація зі співпраці донорів, створена для надання їм допомоги у підвищенні прозорості інформації та покращенні складання підзвітності у різних основних сферах своєї роботи. Водночас надається багато рекомендацій, серед яких: проведення діалогу між донорами і визначеними країнами, що розвиваються, для надання більш детальної інформації про концесії на природні ресурси, підвищення прозорості інформації на субнаціональному рівні, посилення ІПДГ та розроблення нових механізмів забезпечення прозорості доходів.

¹⁰ Веб-доступ до інформації про діяльність та принципи ICMM: <http://www.icmm.com/>.

З цього приводу Дж. М. Кейнс зазначив би, що міжнародні стандарти – це добра ідея, але вона має розроблятися під егідою міжнародної організації для забезпечення обов'язковості виконання правил. У всіх розглянутих вище ініціативах цього не враховано, а величезна їх кількість не дає змоги забезпечити належний контроль і широку підтримку.

Питання 3: зміцнення законодавчих та управлінських систем на національному і регіональному рівнях

На сьогодні існує багато ініціатив, спрямованих на підтримку зміцнення правових та управлінських систем як способу створення меж функціонування для добувної галузі перед тим, як розпочнеться виробництво в секторі добувної галузі. Найкращим часом для розробки законодавчих і управлінських систем для добувної галузі є період до початку видобутку нафти, газу й корисних копалин, до підписання контрактів на ліцензії з ресурсними корпораціями та до отримання перших річних потоків надходжень і прибутків. Закони й нормативні акти мають важливе значення для закладення основних принципів використання природних ресурсів у національних інтересах для потреб населення. Дискреційне прийняття рішень може бути обмежене також за рахунок існування правових норм, які можна контролювати та ефективно використовувати. Роль інституційних учасників має бути чітко визначена у цих законах і нормативних актах, а всі права й обов'язки щодо здійснення наглядку – конкретизовані. Це стосується всіх державних і приватних установ. Загалом законодавче середовище, правова роль державних нафтових компаній та приватних фірм, що здійснюють дослідження і подають заявку на отримання ліцензій, та правовий статус установ, які надають право на дослідження сировини, є дуже важливими факторами, незважаючи на обмеження щодо забезпечення прозорості з боку виконавчої гілки влади і політичних лідерів. Вагоме значення має те, до якої міри ресурсні галузі контролюються законодавчою або виконавчою владою. Протягом останніх років технічна допомога надавалася країнам з усталеними та новими ресурсними секторами, було укладено багатосторонні й двосторонні угоди з донорами та активізувалися численні лобістські групи. Однак дуже важливо забезпечити впровадження добре розроблених законів і правил на практиці через ведення політики щодо ресурсів та політики розвитку на національному й місцевому субнаціональному рівнях.

Певну роль відіграють приклади успішного запровадження законів і положень щодо ресурсних секторів та введення в дію систем управління як інструментів дотримання цих законів і нормативних актів. Як відомо, потрібно запозичати найкращі приклади з практики. Так, «Закон про фіскальну стабільність» Монголії був прийнятий у 2010 р. на основі очікуваного різкого зростання доходів від реалізації природних ресурсів (ADB / IACC, 2010). Розмір річного бюджету обмежувався цим Законом, щоб одразу можна було усунути ефекти «голландської хвороби» й «прокляття ресурсів» на основі чітких фіс-

кальних правил. Цей Закон встановлює певні обмеження для фіскальної політики та ускладнює незаконне використання коштів. Проте коли, крім бюджетних рахунків для отримання доходів від ресурсів, використовуються також позабюджетні рахунки, такі закони про фіскальну стабільність можуть не дати очікуваного ефекту. Якість загальної системи управління має вирішальне значення для належного використання таких законів. Варто також зауважити, що деякі країни (Ангола, Бразилія, Лівія й ін.) працюють над формуванням відкритих і конкурентних аукціонів для ліцензування розвідки нафти (ADB / IACC, 2010). При правильному використанні такі аукціони мають значні переваги порівняно із «секретними розподілами» ліцензій у минулий час. Водночас загальна система управління є важливою для довгострокових успіхів. У разі Анголи та Лівії можуть виникнути сумніви щодо ефективної дії таких нових інструментів, а Бразилія має показати, що у цій системі масштабну корупцію подолано.

Науковці часто стверджують, що правові межі й пов'язані з ними обмеження мають бути запроваджені ще до того, як корупція щодо ресурсів матиме змогу знищити правові та інституційні засади на принципах прозорості й відкритості у ресурсних секторах (ADB / IACC, 2010). На прикладі Чаду показано, що приплив доходів від нафти вже розпочався, а закони, регламенти та інститути ще не були достатньо сильними, щоб запобігти корупції й зловживанню у нафтових фондах.

На сьогодні Гані надається певна перевага у цьому відношенні, оскільки вона мала час для створення таких установ перед початком офшорного видобутку нафти і газу. Нафта була знайдена у 2007 р., а вже в 2009 р. у Гані підготували документ щодо ведення фундаментальної нафтової політики, який охоплював основні проблеми нафтової політики, юридичні, інституційні, податкові та політичні питання¹¹. До нього було внесено всі питання щодо регулювання від етапу попереднього ліцензування до етапу обробки нафти. При цьому якість загальної системи управління вирішить питання про доцільність використання таких регуляторів ресурсного сектору. Отже, важливою для результатів розвитку є загальна система управління, а не лише система управління нафтогазовим сектором. Щодо цього у Гані діють два закони про управління нафтовим сектором¹²: «Закон про управління доходами від нафти» 2011 р. (Закон 815) і «Закон про комісію від нафтової діяльності» 2011 р. (Закон 821). Крім цього, функціонує Комітет громадських інтересів та відповідальності. Перший Закон «...має чіткі положення щодо управління, нагляду,

¹¹ Міністерство енергетики, Гана, Фундаментальна нафтогазова політика Гани, веб-доступ: <http://www.energymin.gov.gh/wp-content/uploads/Fundamental-Petroleum-Policy-of-Ghana.pdf>.

¹² Виступ колишнього Президента Гани Дж. Куфуора 2 серпня 2013 р. щодо управління нафтовими ресурсами в Університеті Макерере, веб-доступ до промови Дж. Куфуора: <http://www.acme-ug.org/news/item/489-former-ghanaiian-president-kufuor-speaks-on-oil-governance-at-makerere>.

забезпечення прозорості й підзвітності, включаючи суворі правила щодо звітування про активи, витрати та інвестиції нафтових фондів. Найбільш унікальною особливістю режиму управління надходженнями від нафти у Гані є створення Комітету громадських інтересів та відповідальності, що складається з 13 членів, у тому числі Асоціації юристів, Асоціації журналістів Гани й інших, для здійснення контролю за урядом у його управлінні доходами від нафти» (промова Президента Гани Дж. Куфуора 2013 р.).

Запровадження урядами на практиці законів і положень, що розробляються законодавчими органами, залежить від загальної системи управління у країні. Тим не менше, оцінювання політики Гани щодо ресурсного сектору до 2011 р. у контексті індексу «CPIA», представленого Африканським банком розвитку, дає позитивні результати. Ця країна також приєдналася до Ініціатив ІПДГ та «Open Government Partnership» (промова Президента Гани Дж. Куфуора 2013 р.). Розроблено також Проект, що фінансується донорами у Гані, з назвою «Природні ресурси й управління навколишнім середовищем» (Natural Resources and Environmental Governance – NREG) з метою вивчення соціальних і екологічних наслідків від лісогосподарської галузі, гірничодобувної галузі, нафтового та газового видобутку і пов'язаних з ним видів діяльності¹³. Хоча результати є доволі неоднозначними, це має значення для лісогосподарської галузі, офшорного видобутку газу й нафти та гірничодобувної галузі у країні. У будь-якому разі приклад Гани став актуальним для Уганди й інших «новачків» гірничодобувної галузі та у сфері видобутку газу й нафти в Африці. Незважаючи на те, що в Уганді нафту знайшли раніше, ніж у Гані, й та сама міжнародна нафтова компанія працює в обох країнах, Гана швидше розпочала видобуток нафти. Таким чином, вона може формувати пропозиції для нових країн щодо здійснення контролю за ресурсними секторами та надання допомоги населенню. Досвід показує, що громадянське суспільство має наполягати на участі парламенту в розробленні політики і здійсненні нагляду за ресурсними секторами. До того ж важливо забезпечити, щоб правовий статус управлінь із видобутку нафти та національних нафтових корпорацій був під контролем парламенту. Парламент, громадянське суспільство і активні учасники цього процесу можуть об'єднати свої зусилля задля підвищення прозорості й забезпечення підзвітності інформації.

Іншим країнам, наприклад Камеруну, не вдалося запровадити на практиці такі закони та положення (ADB / IACC, 2010). Судан і Південний Судан – приклади неефективної роботи урядів, оскільки вони не мають ні жорстких правил, ні політичної волі діяти відповідно до цих положень (Wohlmuth, 2012). Незважаючи на те, що парламенти й інші виборні законодавчі органи відіграють дедалі більшу роль у здійсненні нагляду за ресурсними секторами

¹³ Див. веб-сайт Світового банку про Програму підтримки природних ресурсів та природоохоронної діяльності в Гані: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/0,,contentMDK:22701705~menuPK:64282137~pagePK:41367~piPK:279616~theSitePK:40941,00.html>.

ми, у багатьох країнах існують серйозні обмеження, що підтверджує аналіз дев'яти африканських країн (див. докладне дослідження: Bryan / Hofmann, 2007). Рекомендації, що базуються на проведеному аналізі, були надані законодавчим органам і окремим членам парламенту, а також міжнародним правозахисним групам та місцевим активістам і громадським організаціям. Звіт підтверджує, що всі ці суб'єкти (законодавці, адвокатські групи й представники громадянського суспільства) можуть отримувати вигоду від співпраці між собою та з міжнародними партнерами. В усіх згаданих випадках ІПДГ є ефективним інструментом для більш широкого залучення суспільства до законодавчої діяльності. Проте коли політична еліта продовжує вести корумповану діяльність, то зростає ймовірність того, що реалізації всіх цих ініціатив щодо забезпечення прозорості й підзвітності інформації перешкоджатимуть погрози, особливе негативне ставлення до окремих осіб і недовіра суспільства (Bryan / Hofmann, eds., 2007). Громадянське суспільство відіграє важливу роль у здійсненні нагляду за роботою уряду та діяльністю нафтових, газових і гірничодобувних компаній, а також багатьох сервісних компаній, що діють від імені урядів та нафтових, газових і гірничодобувних компаній.

Дж. М. Кейнс, безсумнівно, підтримав би необхідність забезпечення впливу правової й виконавчої систем на ресурсні сектори на національному рівні, особливо якщо товарні сектори координуються у контексті міжнародних організацій з обов'язковими правилами, серед яких ІТО та ІСУ. Отже, з вищесказаного випливає, що навіть за наявності великої кількості суб'єктів чітко сформульованих правил ще досі не розроблено.

Питання 4: популяризація багатостороннього підходу на національному, регіональному і глобальному рівнях

Багатосторонній підхід (англ. «Multi-Stakeholder approach» – підхід щодо залучення багатьох зацікавлених сторін) знайшов ефективне використання при вирішенні проблем ринку товарів. Він дає певні позитивні результати при покращенні управління в ресурсозабезпечених країнах і зменшенні корупції у ресурсних секторах. Різні комітети стають форумами для обговорення питань, обміну інформацією, складання звернень до політиків, урядів та корпорацій і формування вимог щодо зміни процедур та нормативних актів для здійснення контролю за сировиною. Ці комітети також можуть допомогти викликати довіру між учасниками відносин, яка часто є мінімальною через негативний досвід і незадоволені очікування. Через високі ризики, з якими стикаються корпорації, що здійснюють інвестиції у виробництво сировини в деяких країнах (через конфлікти, політичну нестабільність, брак інфраструктури, бюрократичні затримки й ін.), особливо в Африці, такі комітети можуть також містити інтерес для корпорацій, зацікавлених в інвестиційній діяльності. Корупція – це не єдина проблема, з якою стикаються інвестори у такому середовищі високого ризику. Багато країн-виробників в Африці мають нега-

тивні показники та позиції в рейтингах щодо легкості ведення бізнесу й управління ним. Індекс «CPIA» (показник ефективності та інституційної оцінки країн) Світового банку й Африканського банку розвитку часто також дуже низький.

Такі комітети також можуть допомогти інформувати населення та підвищувати прозорість контрольних органів щодо злочинних дій, серед яких: незаконні платежі, фінансування злочинних суб'єктів і мереж, порушення прав людини (наприклад, примусова праця й переселення населення з метою конфіскації земель для видобутку корисних копалин), неналежне землекористування та порушення міжнародних санкцій. Нелегальна діяльність місцевих спільних підприємств, пов'язаних з великими транснаціональними компаніями, викликає занепокоєння у членів таких комітетів, оскільки небезпечно повідомляти про зв'язки цих підприємств з політичними групами, урядовими колами і політиками високого рівня. Під загрозою може опинитися репутація компанії, тому такі комітети намагатимуться надати допомогу щодо уникнення подальших збитків (Badal, 2012). Положення 1502 та 1504 Закону Додда–Френка, а також інші положення американського законодавства мають певний вплив на корпорації, і такі комітети можуть попереджати про можливу втрату репутації. Інвестиції в ризикові, конфліктні й слабкі сфери управління потребують систематичного аналізу ризиків, тому такі багатосторонні комітети можуть приносити користь (Badal, 2012). Проте громадянське суспільство та інші зацікавлені сторони мають свої інтереси, і представники компаній змушені їх враховувати. Часто дослідники стверджують, що ІПДГ має більший вплив на покращення взаємодії між групами громадянського суспільства, державними чиновниками та представниками корпорацій, ніж розкриття інформації й її перевірка. Майбутній діалог можна покращити на основі довіри, яку можуть викликати такі комітети.

Приклади успішної діяльності у цьому напрямку також відіграють певну роль. Так, Східний Тимор і Гана створили багатосторонні комітети, які приносять користь. Консультативна рада з питань нафтового фонду у Східному Тиморі в контексті «Закону про нафтовий фонд» 2005 р. стала таким форумом. Комітет громадських інтересів та відповідальності в Гані є ще одним прикладом для інституціоналізованого багатостороннього форуму (ADB / IACC, 2010). Інші сектори також можуть створювати такі комітети. Часто згадується Спільна ініціатива ООН щодо скорочення викидів від зношення і деградації лісів (UN Collaborative Initiative on Reducing Emissions from Deforestation and forest Degradation – REDD) у країнах, що розвиваються¹⁴. Всі відповідні зацікавлені сторони беруть участь у цьому процесі на зразок ІПВГ, особливо представники корінних народів та громад, які залежать від лісів. Зараз ця програма працює у 47 країнах і функціонує як національний та міжнародний процес, що залучає багато зацікавлених сторін. Ініціатива з управління елек-

¹⁴ «REDD» є спільною ініціативою FAO, ПРООН та ЮНЕП щодо скорочення викидів; див. веб-сайт: <http://www.un-redd.org/>.

троенергією, реалізацією якої керує Інститут світових ресурсів (World Resources Institute – WRI), також розглядається як багатостороння ініціатива щодо формування справедливої й стабільної політики в галузі електроенергетики, підвищення прозорості та забезпечення інклюзивності й відповідальності за управління електроенергією (ADB / IACC, 2010)¹⁵.

Проте успіх може нівелюватися через деякий час, тому необхідно застосовувати такий багатосторонній підхід постійно. Зокрема, приклад Нігерії показує життєвий цикл процесів ІПДГ. У період з 2004 р. по 2006 р. були присутні сильні зацікавлені сторони і відбувається процес розкриття інформації, в якому брали участь всі основні партнери, але пізніше стимули до проведення такого процесу різко зменшилися (ADB / IACC, 2010). Тому потрібно для збереження цих стимулів докладати зусиль та забезпечити підтримку політичних лідерів високого рівня щодо здійснення таких заходів. У Нігерії стимул для уряду полягав в отриманні великомасштабного полегшення боргового тягаря на умовах НКВЗ, оскільки такі заходи щодо забезпечення прозорості інформації були частиною пакета. З метою створення й підтримки сприятливих умов для стимулювання дій необхідно здійснювати безперервний міжнародний і національний тиск. Такі багатосторонні підходи потребують залучення сильних прихильників на міжнародному та регіональному рівнях. ІПДГ підтримується групою Світового банку і своїми рекомендаціями щодо розкриття інформації про державні надходження від добувних галузей спонукала до підготовки «Огляду добувної промисловості Світового банку»¹⁶. Така потужна підтримка сприяла тому, що багатосторонні процеси стали багаторівневими (створення комітетів у добувних галузях від національного до регіонального та міжнародного рівнів). Так, процес Кімберлі щодо «конфліктних діамантів» також можна вважати багатостороннім процесом, оскільки він є спільною ініціативою уряду, промислових підприємств і громадянського суспільства. Зараз цей процес доповнений американськими правовими положеннями щодо сертифікації всього цінового ланцюга і санкціями ООН (див. питання 5). Процес Кімберлі, який також визначається як спільна ініціатива уряду, промислових підприємств та громадянського суспільства, містить схему сертифікації¹⁷ й охоплює 49 членів, які представляють 75 країн, через те, що ЄС вважається одним членом (Acosta, 2010).

Добровільні ініціативи з багатьма зацікавленими сторонами також сильно представлені у лісогосподарській галузі. Слід згадати про процес регулювання законодавства щодо її функціонування та управління нею, процес діяльності «REDD» і Наглядову раду щодо ведення діяльності у лісогоспо-

¹⁵ Щодо «Ініціативи з управління електроенергією» див. веб-сайт Інституту світових ресурсів: <http://www.wri.org/project/electricity-governance>.

¹⁶ Див. огляд за посиланням: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTOGMC/0,,contentMDK:20605112~menuPK:592071~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336930,00.html>.

¹⁷ Щодо заходів процесу Кімберлі див. веб-сайт: <http://www.kimberleyprocess.com/>.

дарській галузі. Проте така діяльність актуалізує питання об'єднання зусиль та формування на основі цих ініціатив сильнішої ініціативи під егідою ООН (Acosta, 2010). Тому для посилення й підвищення ефективності необхідно розробляти ініціативи нових поколінь із залученням багатьох зацікавлених сторін. Це також потребує нарощування потенціалу, визначення нових сфер й інструментів діяльності, вибору відповідних виконавців і запозичення досвіду реалізації інших багатосторонніх ініціатив. Для досягнення більшої ефективності проведених заходів потрібно налагодити взаємодію з іншими ініціативами, серед яких «Ініціатива з повернення викрадених активів»¹⁸ та Програма «Державні витрати і фінансова звітність»¹⁹ (Acosta, 2010).

На регіональному рівні, наприклад на рівні африканських регіональних економічних співтовариств (РЕС), такі багатосторонні ініціативи щодо ресурсних секторів починають працювати. В Африці вимагається регіональний підхід до сприяння запобіганню конфліктам у добувній галузі (Нарада Групи експертів ООН / ЄЕГМ 2006 р.). Цей процес може привести до виникнення більш змістовних форм співпраці з таких питань, ніж підходи, що базуються на добровільних зустрічах зацікавлених сторін; паралельно з таким процесом варто було би зміцнити РЕС. «Звіт Африки про інституційні й стратегічні межі для сталого розвитку» (UNECOSOC / ECA, 2011) передбачає створення субрегіональних і регіональних структур для зацікавлених сторін з метою покращення управління в Африці²⁰. Цей «Звіт...» свідчить про очевидну необхідність розширення багатостороннього підходу на різних рівнях управління в Африці. Зростання кількості та площ «захоплених» земель в Африці потребує швидкого переходу до такої загальнорегіональної й субрегіональної діяльності з метою уникнення подальших збитків у контексті сталого розвитку²¹. Проблема стає дуже серйозною, оскільки навіть уряди і великі корпорації, близькі до своїх урядів, є одними з провідних інвесторів (уряд Індії; «ZTE International», Китай; «Tata Power», Індія; «Samling Group», Малайзія; «Daewoo Logistics», Південна Корея; «Sinar Mas Group» та «Muting Hijau», Індонезія). В Африці Ефіопія, Конго, Замбія, Судан і Мадагаскар належать до

¹⁸ «Ініціатива з повернення викрадених активів» – це діяльність щодо співпраці Світового банку та Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC). Вона також передбачає взаємодію з громадянським суспільством і багатьма іншими партнерами; див. веб-сайт: <http://star.worldbank.org/star/>.

¹⁹ Програма «Державні витрати та фінансова звітність» – це багатодонорське партнерство між 7 донорськими та фінансовими організаціями. Воно охоплює мережу з численними зацікавленими сторонами, тому також є багатосторонньою діяльністю; див. веб-сайт: <http://www.pefa.org/>.

²⁰ Резюме «Звіту...» для розробників основ політики окреслює найбільш важливі питання управління стабільним розвитком; див. текст документа: <http://repository.uneca.org/handle/10855/20583>.

²¹ Див. останні дані (квітень 2012 р.) щодо «захоплених» земель в Африці: <http://www.theguardian.com/global-development/datablog/2012/apr/27/international-land-deals-who-investing-what>.

країн з найкращими умовами для провідних інвесторів, тоді як малайзійські й індонезійські інвестори здійснюють інвестиції переважно у свої країни. Африканські країни, серед яких: Конго, Ефіопія, Судан, Мадагаскар, Замбія, Танзанія та Мозамбік, входять до числа країн зі значним обсягом залучення інвестицій²¹. Тим не менш, Африка потребує застосування регіонального й субрегіонального підходу до регулювання та забезпечення прозорості інформації. Водночас «захоплення» води є актуальним, тому ініціативи щодо управління водою мають щораз більше значення²². Біопаливо в усьому виробничому циклі потребує великої кількості води, а «захоплення» землі також призводить до зростання рівня споживання води для виробництва. На міжнародному рівні існують різні установи з багатостороннім підходом до державного управління водними ресурсами, серед яких Альтернативний світовий водний форум (AWWF)²³, «Ініціатива щодо партнерства водопостачальників» і Глобальний альянс ООН з партнерства водопостачальників²⁴ (про ці багатосторонні ініціативи див.: TNI / Транснаціональний інститут, 2012). Ці інституції також зацікавлені в об'єктивному дослідженні великих проектів будівництва дамб, а саме затоплення річки Конго в Інга-Фоллсі²⁵. Всупереч позиції таких міжнародних альянсів, що вважають воду суспільним благом, а управління водними ресурсами – діяльністю державного сектору, Світова водна рада²⁶, Світовий водний форум та Глобальне водне партнерство²⁷ розглядають воду як товар, тобто приватне благо (TNI, 2012). На глобальному, регіональному й національному рівнях важливе значення мають величезні водні мережі, які суттєво відрізняються за спрямованістю. «Ініціатива щодо басейну Нілу» (ІБН) є ще однією багатосторонньою ініціативою, яка залучає низку урядів, громадянське суспільство та інші зацікавлені сторони у ба-

²² Транснаціональний інститут у м. Амстердамі (Нідерланди) працює над питаннями «захоплення» землі та води; див. веб-сайт: <http://www.tni.org/category/issues-workarea/agrarian-justice/water-grabbing-0>.

²³ Альтернативний світовий водний форум задумано як альтернативу Світовому водному форуму, який організовує Світова водна рада, котру АСВФ розглядає як клуб інтересів транснаціональних корпорацій і Світового банку; див. веб-сайт: <http://www.fame2012.org/en/>.

²⁴ Глобальний альянс ООН з партнерства водопостачальників підтримує партнерські зв'язки водних постачальників, які самі по собі є багатосторонніми ініціативами. Платформа для будівництва партнерства водних постачальників Африки слугує прикладом діяльності, що підтримується ГАПВ; див. веб-сайт: <http://gwopa.org/>.

²⁵ Див. історію Проекту Гранд-Інга у Конго, який вважається найбільшим і найдорожчим у світі будівництвом гідроелектростанцій та гігантським Проектом «Південь–Південь» з участю Південної Африки й Конго: <http://www.fame2012.org/en/2013/07/07/congo-largest-dam-project/>.

²⁶ Світова водна рада визначається як багатостороння платформа для формування обізнаності про майбутнє води. Вона організовує Світовий водний форум; див. веб-сайт: <http://www.worldwatercouncil.org/index.php?id=1>.

²⁷ Глобальне водне партнерство працює над питаннями безпеки води. Воно також є багатосторонньою ініціативою зі створення мережі контактів; див. веб-сайт: <http://www.gwp.org/>.

сейні річки Ніл²⁸. Ця ініціатива набуває актуальності й постійно нагадує міжнародному співтовариству про всі потенційні та реальні конфлікти, які можуть і справді виникають, якщо управління недостатніми водними ресурсами (транскордонне) не регулюється належним чином. З огляду на функцію щодо формування ІБН також відіграє величезну роль при встановленні контактів та стала платформою для багатьох зацікавлених сторін. Однак конфлікти щодо квот водотоків Нілу серед країн верхнього узбережжя, наприклад зарахування Ефіопії до групи головних постачальників вод Нілу разом з Єгиптом і Суданом (це основні користувачі вод Нілу через їх давно укладені договори), впливають на роботу ІБН. Кооперативна рамкова угода між нинішніми 6 прибережними країнами призначена для здійснення більш справедливого розподілу вод Нілу між ними. Існуючі конфлікти щодо проектів будівництва гребель у країнах, де здійснюється реалізація ІБН, можуть перерости у військові конфлікти.

На глобальному рівні підхід із залученням багатьох зацікавлених сторін пропонується для вирішення майбутніх проблем щодо ресурсів та формування нової й узгодженої політики в галузі природних ресурсів (у новому звіті «Chatham House», присвяченому майбутньому природних ресурсів, висувуються рекомендації щодо ведення політики у цьому напрямку, які визначають більш чіткі межі дій) (звіт «Chatham House», 2012). Цей звіт, який має вагомe значення, рекомендує створити новий клуб найважливіших споживачів, імпортерів, експортерів і виробників ресурсів у світі (не включаючи менших суб'єктів, на відміну від того, що передбачено Проектом «ІТО»). «Ресурсна група – 30» повинна заповнити прогалини в управлінні для того, щоб можна було встановити важливі елементи глобального управління природними ресурсами та їх дефіцитом. Хоча це неформальний клуб, він може мати значний вплив як багатостороння ініціатива, яка підтримується професійними консультантами, транснаціональними корпораціями і міжнародною торговельною спільнотою. Ця група буде складатися з політичних лідерів, національних та міжнародних державних службовців й інших зацікавлених сторін (представників приватного сектору і громадянського суспільства). Вона могла би почати з усунення найбільш суттєвих прогалин у глобальному управлінні ресурсним сектором. Працюючи як неофіційна група, вона може вирішувати такі проблеми: значне зростання цін, введення експортних обмежень, виникнення конфліктів щодо природних ресурсів та ін. Спільні дії можуть вплинути на нестабільність цін на рівні галузі, експортні обмеження щодо деяких природних ресурсів, значні глобальні підвищення і падіння цін. У звіті вказуються деякі механізми потенційної дії («Chatham House», 2012). Розроблення керівних принципів використання регіональних та світових за-

²⁸ «Ініціатива щодо басейну Нілу» (ІБН) була розроблена в лютому 1999 р. й охоплює 10 країн-членів, які розділяють води басейну річки Ніл. Слід уточнити, що Еритрея є спостерігачем та її мета полягає у розподілі водних ресурсів басейну Нілу для одержання спільної вигоди; див. веб-сайт: http://www.nilebasin.org/newsite/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en.

пасів, запровадження експортних обмежень, визначення ролі МЕА й ОПЕК у світовій і регіональній політиці щодо виробництва та інвестицій і окреслення шляхів підвищення прозорості інформації про державні підприємства й транснаціональні корпорації у галузі природних ресурсів стануть важливими завданнями для цього нового клубу (див. конкретні пропозиції у звіті «Chatham House», 2012). «Ресурсна група – 30» також може співпрацювати з МЕА, СОТ, Світовим банком і ОПЕК, товарними біржами, провідними транснаціональними корпораціями, професійними організаціями та міжнародними НУО з метою зниження вразливості до короткострокових шоків цін і поставок, повернення до всеохопного виробництва з вищою стійкістю на рівні національних держав та реконструкції глобального й регіонального управління природними ресурсами на основі загальних правил.

Що б сказав з цього приводу Дж. М. Кейнс? Він би зазначив, що це вже було частиною його ідей щодо Хартії «ІТО», але такі багатосторонні ініціативи могли би стати основою для глобальної системи керування природними ресурсами. Цей науковець також би додав, що укладення міжнародних угод зі стабільними, простими, обов'язковими та ефективними правилами в кінцевому підсумку є неминучим у ресурсному секторі. Будучи реалістом і спостерігаючи за діяльністю міжнародних інституцій та веденням переговорів, він рекомендував би спочатку запровадити фінансові межі й регуляторні механізми, а також отримати мандат на випадок виникнення складних кризових ситуацій (це частково передбачено вищезгаданою групою).

Питання 5: розширення систем сертифікації сировини на всіх стадіях ланцюга створення доданої вартості та застосування санкцій ООН у конфліктних ситуаціях

Сертифікацію, автентифікацію й ідентифікацію джерела конкретних товарів (алмазів, золота, вольфраму, олова і танталу), що позначаються як «конфліктні діаманти» та «конфліктні мінерали» на кожному етапі ланцюга вартості – від їх видобутку до одержання кінцевим споживачем, дедалі більше слід розглядати як важливий інструмент, який запобігає виникненню конфліктів і не дає змоги використовувати одержані доходи для озброєння ополченців та терористів. Прозорість у ланцюзі вартості необхідно забезпечити відповідно до вимог процесу Кімберлі (для алмазів) і Положення 1502 Закону Додда–Френка (для мінералів, серед яких: олово, тантал, вольфрам та золото). Так, Положення № 1502 Закону Додда–Френка ставить дуже суворі вимоги до корпорацій, зареєстрованих на біржах США. Вони є складними, але після ухвалення судового рішення в середині 2013 р., яке встановило, що корпорації повинні їх виконувати повною мірою, вже немає ніяких сумнівів з

цього приводу²⁹. Правила щодо конфліктних мінералів 2012 р. вимагають, щоб користувач потенційно «конфліктних мінералів» (за походженням з Конго або прилеглих країн) подав звіт із зазначенням того, що користувач зробив для визначення справжнього джерела мінералів по всьому ланцюзі вартості й надав докази на підтвердження того, що доходи від збуту не призводять до виникнення конфлікту. Заходи, що вживаються для перевірки їх дотримання, передбачають проведення незалежного аудиту звіту, який має бути складений відповідно до стандартів, встановлених Генеральним контролером США. У звіті необхідно чітко вказати, що продукти, які виробляються або контракуються на виробництво, не використовують «конфліктні мінерали». Видобуток може здійснюватися у Конго для того, щоб місцеві робітники могли отримувати дохід, але в доказах потрібно зазначити, що ці доходи не надходять несанкціонованим угрупованням.

Ланцюг поставок має різні етапи – від невеликого одиничного виробника до шахти, місцевого експортера і металургійного заводу, потім до виробника (електронної або іншої промисловості), який використовує такі мінерали, як олово, тантал, вольфрам та золото, і, відповідно, до кінцевого споживача. Компанії повинні надати докази їх походження, використовуючи міжнародні прийняті стандарти сертифікації та ідентифікації. За твердженням Організації «Global Witness» попередження щодо цього сформульоване чітко: «Чотири основні мінерали видобуваються населенням східного Конго: каситерит (руда олова), колтан (руда рідкісного металу з назвою «тантал»), вольфрамит (вольфрамова руда) і золото. Незаконна торгівля цими корисними копалинами дає угрупованням повстанців і підрозділам Національної армії десятки мільйонів доларів на рік, які вони використовують для купівлі зброї та підтримки своїх кампаній»³⁰. Водночас спостерігається певний прогрес у створенні «безконфліктних» ланцюгів поставок олова й танталу в східній частині Конго. Варто навести ще таку тезу «Global Witness»: «У жовтні 2012 р. у Південному Ківі, східній провінції Конго, була започаткована Ініціатива «Олово без конфліктів» (ІОБК) – замкнута система, в якій всі учасники вертикально інтегрованого ланцюга поставок були відомі. У проєкті братимуть участь основні компанії, зареєстровані в Комісії з цінних паперів і бірж США, включаючи фірми, які раніше не купували корисні копалини з регіону Великих озер. Хоча ІОБК перебуває на початковій стадії реалізації, вона слугує прикладом того, як за належного впровадження відповідальний підбір постачальників з постраждалих від конфліктів районів у східній частині Конго може стати реальністю» («Global Witness»)³¹. Повідомляється, що ця Ініціатива, як

²⁹ Комісія з цінних паперів і бірж США опублікувала Правила щодо конфліктних мінералів (356 ст.) 22 серпня 2012 р.; див. веб-сайт: <http://www.sec.gov/rules/final/2012/34-67716.pdf>.

³⁰ Див. веб-сайт «Global Witness»: <http://www.globalwitness.org/campaigns/conflict/conflict-minerals>.

і раніше, є пілотним проектом, але його опис показує, що регіон вже отримує переваги від розвитку³¹.

«РАСТ»³² – це виконавче агентство Програми сертифікації «iTSCi» (Ініціатива Інституту дослідження промислових технологій щодо ланцюга поставок олова)³³. Добувні компанії повинні відповідати вимогам ОЕСР із забезпечення належного контролю зі створення ланцюгів поставок корисних копалин з районів, які постраждали від конфліктів та вирізняються високою ризикованістю (ОЕСР, 2013), і дотримуватися рекомендацій Ради Безпеки ООН щодо посилення уваги при веденні діяльності у цій країні через існування злочинних мереж та кримінальні дії озброєних угруповань і можливість «заморожування активів та заборони на поїздки санкціонованих фізичних і юридичних осіб»³⁴.

Керівні принципи ОЕСР із забезпечення належного контролю за створенням ланцюгів (ОЕСР, 2013) охоплюють п'ять етапів поставок корисних копалин для постачання олова, танталу, вольфраму й золота. Вони передбачають: створення стійких систем управління компанією; виявлення та оцінювання ризиків у ланцюзі поставок; розроблення і впровадження стратегії реагування на виявлені ризики; проведення незалежного аудиту практик розслідування (розрахунку) нафтопереробки; щорічне звітування про здійснення належної перевірки ланцюга поставок. Оскільки Конго має 9 сусідніх країн та зараз нелегко контролювати всі поставки мінеральних ресурсів з цієї держави, все ще існують слабкі сторони такої системи й уряд і місцеве населення зазнають втрат. Корупція та контрабанда впливають на роботу всіх установ зі здійснення сертифікації, особливо у випадках, коли залучаються урядові організації.

Зміни на світовому ринку танталу (він використовується у секторах високих технологій, зокрема для виготовлення мобільних телефонів) означають те, що Конго та деякі інші африканські країни набули величезного значення з 2009 р., коли на ринку їх частка сягнула понад 50% (Lauster / Mildner / Wodni, 2010). Це також пов'язано з дуже низьким рівнем заробітної плати робітників у таких конфліктних регіонах, оскільки ополчення і збройні угруповання здійснюють тиск на робітників та торговців.

Проте активізація діяльності цих агентств зі здійснення сертифікації може сприяти інформуванню всіх учасників ланцюга поставок. Таким чином, системи сертифікації й ідентифікації можуть мати велике значення для інших країн з конфліктами. До них належить Судан, в якому також великим є обсяг

³¹ Детальніше про цю Ініціативу див. веб-сайт: <http://solutions-network.org/site-cfti/results/>.

³² Завдання агентства «РАСТ» полягає у підтримці місцевих громад; див. веб-сайт: <http://ractworld.org/>.

³³ Детальніше про Програму сертифікації див. веб-сайт: https://www.itri.co.uk/index.php?option=com_zoo&task=item&item_id=2192&Itemid=189.

підпільного видобутку золота на півночі країни, де близько 500 000 осіб працюють у незадовільних умовах, забезпечуючи найбільший підпільний видобуток алмазів у центральній частині Африки.

Приклади «безконфліктних» ініціатив у східній частині Конго і сусідніх країнах та приклади країн, що дотримуються принципів процесу Кімберлі, можуть бути важливими для поширення цієї системи в інші країни й регіони. Проте практика також показує, що такі системи не зможуть бути ефективними (як у разі з «конфліктними алмазами»), якщо уряди не співпрацюватимуть і використовуватимуть позабюджетні рахунки для цих доходів (вони потім витрачаються на боротьбу з опозицією, як у Зімбабве)³⁴. У звіті «Global Witness» також проаналізовано міжнародний бізнес з його контактами, діяльність розвідувальних служб у Зімбабве та видобуток алмазів у цій країні («Global Witness», червень 2012 р.).

Водночас випадок Анголи підтверджує, що процес Кімберлі потребує корегування, оскільки державні суб'єкти (зокрема, впливові генерали в Анголі) активно працюють у гірничорудному секторі й є однією з причин виникнення конфліктів та насильства у гірничодобувній галузі, застосовуючи силу через органи безпеки, якими вони управляють. Оскільки ці генерали ведуть діяльність як в алмазному бізнесі, так і в приватному секторі безпеки, процес Кімберлі також має поширюватися на зацікавлені сторони (уряд / армія / органи безпеки), а не лише на представників повстанських угруповань (Ebertz / Müller, 2013). Цілком доцільним буде перехід до більш широкого визначення поняття «конфліктні діаманти», що потребує здійснення заходів на рівні ЄС та ООН для внесення змін до визначень і процедур процесу Кімберлі. Якщо такі зусилля не будуть успішними, то вимоги ОЕСР із забезпечення належного контролю за створенням ланцюгів поставок корисних копалин з районів, які постраждали від конфліктів та вирізняються високою ризикованістю (ОЕСР, 2013), слід ввести їх як заміну для доповнення процесу Кімберлі, оскільки ОЕСР подає більш широке визначення поняття «конфліктні алмази» (Ebertz / Müller, 2013). До того ж результати хіміко-мінералогічного аналізу будуть не об'єктивними, якщо не всі релевантні колантні (танталові) виробничі зони можна визначити; та сама проблема стосується інших мінералів (Lauster / Mildner / Wodni, 2010). Отже, існує багато актуальних питань – від ухвалення закону про забезпечення прозорості інформації у країнах-виробниках до здійснення місцевого контролю у виробничих районах.

Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) працює над розробкою положення, аналогічного до Положення № 1504 Додда-Френка (щодо корупції). Це напрацювання можна розширити до Положень № 1502 (щодо конфліктних мінералів) і № 1503 (щодо загроз здоров'ю). Необхідне прийняття глобальних рішень з високим рівнем забезпечення їх до-

³⁴ Про проблеми «конфліктних діамантів» див. «Global Witness»: <http://www.globalwitness.org/conflict-diamonds>.

тримання, оскільки існує багато можливостей для реалізації регіональних та національних ініціатив (Lauster / Mildner / Wodni, 2010).

З метою отримання сертифікації, ідентифікації й автентифікації джерела у ланцюзі вартості використовуються різні системи. Такі міжнародні стандарти могли б описувати соціальні та екологічні аспекти й умови праці та безпеки, здійснювати ідентифікацію й автентифікацію справжнього місця видобутку корисних копалин та інформувати про канали і застосування мінералів у ланцюзі вартості, а також про законність та прозорість потоків корисних копалин. Існують різні системи, що зосереджуються на окремих елементах ланцюга створення вартості (див. діаграму місяця, DINK / DERA, жовтень 2012 р.).

Від етапу видобутку руд до етапу плавлення заліза в ланцюзі вартості важливе значення мають чотири системи сертифікації: СТЛ (англ. «Certified Trading Chains» – сертифіковані торгові ланцюги); АВП (англ. «Analytical Fingerprint» – аналітичний відбиток пальців); МКРВО (англ. «International Conference on Great Lakes Region» – Міжнародна конференція регіону Великих озер); iTSCi. СТЛ розроблено для сектору ремісничих і малих гірничодобувних промислових підприємств на основі припущення, що операції з індустріального і великомасштабного видобутку «...звичайно здійснюються у межах прийнятних стандартів корпоративної, соціальної та екологічної відповідальності» (BGR / Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe, 2010). СТЛ описується як «добровільна система відповідальних партнерів у торговому ланцюзі» (BGR, 2010). Ці стандарти сформульовано з урахуванням «Рекомендацій ОЕСР для транснаціональних підприємств» (2000) й «Інструменту інформування про ризик ОЕСР для транснаціональних підприємств у регіонах зі слабким управлінням» (2006), а також деяких «Стандартів діяльності» Міжнародної фінансової корпорації та «Добровільних принципів безпеки і прав людини». Важливе значення мають п'ять стандартів: прозорість платежів приймаючому уряду; заборона використання дитячої праці та справедлива винагорода працівників, а також справедливі умови праці, стандарти охорони здоров'я і безпеки; гарантія безпеки на виробничих майданчиках та повага до прав людини; проведення консультацій з громадами і підтримка інституційного розвитку; розгляд екологічної ситуації. СТЛ, зокрема з діяльністю в Руанді та Конго, є частиною регіонального механізму (BGR, 2010). МКРВО³⁵ запровадила регіональний сертифікат щодо походження мінералів у Конго (див.: «Інформаційний бюлетень МКРВО» за липень 2013 р.). Метод АВП – це криміналістичний інструмент, який використовується для визначення джерел мінералів і має відношення також до регіональної Ініціативи Ради регіону Великих озер, спрямованої проти незаконної експлуатації природних ресурсів (BGR, 2013). Зокрема, БКП є ще однією ініціативою. БКП (англ. «Conflict-Free-Smelter» – безконфліктний плавильник) підтримується ГКЕП (англ. «Electronic Industry Citizenship Coalition» – Громадська коаліція елект-

³⁵ Див. веб-сайт МКРВО: <https://icglr.org/spip.php?rubrique6>.

ронної промисловості) й ГІЕС (англ. «Global e-Sustainability Initiative» – Глобальна ініціатива електронної стабільності) та ще однією асоціацією електронної промисловості. БКП подає перелік заводів і переробників, які дотримуються відповідних норм³⁶. Керівні принципи ОЕСР із забезпечення належного контролю за створенням ланцюгів поставок корисних копалин БКП використовує на пізніших етапах ланцюга формування доданої вартості, тобто починаючи зі сплаву. Тому необхідно налагодити взаємодію між усіма цими системами сертифікації, яка буде корисною для всіх партнерів у мережі й учасників поза її межами.

Очевидно, що питання прозорості інформації має величезне значення для розвитку та досягнення миру в регіоні Великих озер, тому проведено багато експериментів з різними підходами, які набули актуальності для деяких конкретних суб'єктів. Це завдання є складним, а перевірка результатів досліджень веде до виникнення численних технічних, наукових та політичних проблем. У будь-якому разі багато систем, які узгоджуються (DINK / DERA, жовтень 2010 р.), перешкоджають створенню чистих ланцюгів поставок³⁷. Зрештою, можна навести аргументи на підтвердження необхідності розробки більш широкої концепції конфліктних мінералів. Це викладено у вимогах ОЕСР із забезпечення належного контролю за створенням ланцюгів поставок корисних копалин з районів, які постраждали від конфліктів та вирізняються високою ризикованістю (ОЕСР, 2013) і впливає з досвіду щодо застосування відкритих санкцій ООН, що також стосуються меж ОЕСР³⁸. Керівні принципи ОЕСР набувають дедалі більшої підтримки з боку США, СБ ООН й інституцій Африки, зокрема МКРВО. Нещодавні дослідження ролі санкцій ООН щодо використання природних ресурсів підтверджують, що це невід'ємний інструмент для досягнення миру і розвитку, хоча він практично не використовується (Carisch / Rickard-Martin, 2013). Проте виникла нова проблема щодо глобального використання Керівних принципів ОЕСР: збільшення ролі суб'єктів Півдня (Китай, Індія, Бразилія, Індонезія тощо) означає, що на належному рівні глобальні норми мають бути встановлені під керівництвом ООН.

Оскільки досягнення миру та розвиток країн сьогодні залежать від таких систем перевірки й ідентифікації, дослідження зусиль у цьому напрямку є цілком виправданим. Однак Дж. М. Кейнс зазначив би, що потрібно зробити більше: необхідно сформувати стійкі, прості, ефективні й обов'язкові до виконання положення на глобальному рівні, які в майбутньому можна буде пристосувати до регіонального і національного рівнів. Він розглядав ІТО та

³⁶ Див. веб-сайт цієї Ініціативи: <http://www.conflictreesmelter.org/>.

³⁷ Більше інформації про прозорість ланцюгів постачання і різних систем сертифікації та ідентифікації див. веб-сайт: <http://www.dihk.de/presse/jahresthema-2012/chart-des-monats/oktober>.

³⁸ Для одержання інформації про Керівні принципи ОЕСР 2013 р. й останні публікації на цю тему див. веб-сайт: <http://www.oecd.org/fr/daf/inv/mne/mining.htm>.

ISU як організації для досягнення глобального миру та розвитку і здійснення глобальної економічної та соціальної політики. Однак усі системи, створені зараз для забезпечення більшої прозорості й кращого управління, не можуть замінити домовленостей щодо виконання зобов'язань на глобальному рівні, які поширюються на такі ключові сектори та сфери політики, як іноземні інвестиції, сировина, практика щодо обмеження бізнесу, зайнятість і соціальні стандарти тощо.

4. Висновки та перспективи: від «Програми прозорості» до «Програми структурних реформ» у регулюванні глобальних ресурсних секторів

У цій статті основну увагу приділено типу глобального управління, який стосується міжнародних товарних ринків і ресурсних секторів. Водночас визначено ресурси у ширшому значенні, ніж нафта, газ та мінерали. Основне питання полягало в тому, чи здійснення конкретних заходів, які стосуються поширеної «Програми прозорості», дадуть змогу поступово підпорядкувати основи ресурсних секторів сильному глобальному управлінню, як це передбачив у своєму дослідженні Дж. М. Кейнс (на ринках спекуляцій і форвардних ринках, а також щодо міжнародних резервних запасів) та детально описав понад 65 років тому.

В поданому дослідженні розглянуто п'ять питань. *Перше питання* стосувалося актуальності нещодавніх ініціатив щодо прозорості інформації, пов'язаних із законами США і директивами ЄС, які викликали інтерес у деяких представників громадськості, наприклад, у Гонконзі. *Друге питання* розкривало роль міжнародних стандартів, таких як ІПДГ та «Публікуй, що платиш». *Третє питання* було присвячене управлінню і внесенню змін у законодавство багатих на природні ресурси країн для використання їхніх ресурсів на основі таких принципів, як демократія, справедливість та стійкість. *Четверте питання* окреслювало перспективи багатосторонніх ініціатив як інструментів залучення громадськості до ресурсних секторів. *П'яте питання* розглядало особливості сертифікації «конфліктних мінералів» і «конфліктних алмазів» на всіх етапах ланцюга створення вартості.

У комплексі такі ініціативи, стандарти та процедури – це спроба щодо впорядкування глобальних ресурсних секторів і водночас зобов'язання, покладене на міжнародні неурядові організації та групи парламентаріїв. Однак такі ініціативи не базуються на формах суворого глобального управління у

контексті простих, стабільних, ефективних і обов'язкових до виконання міжнародних зобов'язань усіх відповідних партнерів, як це передбачав Дж. М. Кейнс у межах своїх пропозицій щодо ІСУ / ІТО.

Дії й пропозиції, які визначають ці п'ять питань «Програми прозорості», можна описати як часткові, добровільні, специфічні для конкретних товарів та окремих країн і необов'язкові до виконання на глобальному рівні. Існують також суперечності між ініціативами й пропозиціями та поправками до законів (США) і директивами (ЄС). Крім цього, такі дії й пропозиції передбачають здійснення значних трансакційних витрат, тому що багато учасників повинні брати участь у досягненні мінімального консенсусу щодо дій. Варто визнати, що дуже багато сторін мають різні програми та світоглядні концепції й існує велика кількість прогалин у запропонованих нормативних актах і механізмах контролю. Багато проблем залишаються не розглянутими та не вирішеними на глобальному рівні. Таким чином, на сьогодні використовуються слабкі форми глобального управління ресурсними секторами.

Через дуже обмежений вплив «Програми прозорості» на глобальні ресурсні сектори необхідно визначити додаткові глобальні дії. Передусім потрібно розглянути «Програму структурних реформ» і розкрити найважливіші питання, що дасть змогу створити стабільні, прості, ефективні й обов'язкові до виконання форми глобального управління ресурсними секторами.

Крім п'яти питань, що впливають з «Програми прозорості», наступні п'ять питань також є актуальними. «Програма структурних реформ» теж охоплює п'ять питань.

Перше питання стосується управління транснаціональними корпораціями, фондами національного багатства та міждержавними угодами про товари і ресурси. Найбільш актуальними у цьому контексті є аспекти конкуренції, доступу, інвестицій та зайнятості, стійкості, прозорості й контролю, а також адаптація правил і положень на глобальному рівні (про транснаціональні добувні компанії див.: ЮНКТАД, 2007; про фонди національного багатства див.: Bernstein / Lerner, 2013). Сьогодні діяльність транснаціональних ресурсних компаній насправді не обмежується ніяким узгодженим глобальним (регіональним) механізмом контролю. Доступ до ресурсів, інвестиції та умови праці, конкуренція між великими і меншими компаніями, фінансові потоки між компаніями й урядами, монополізовані знання про резерви та ресурси, а також багато аспектів сталого розвитку їх діяльності не регулюються. Не передбачено проведення обов'язкової перевірки 10 найбільших нафтових і газових компаній, 10 найбільших підприємств гірничодобувної галузі та 10 найбільших підприємств-виробників харчової й сільськогосподарської продукції, що дало би змогу отримати інформацію про їх значну політичну, економічну та соціальну ролі. Вплив цих 30 компаній настільки великий, що необхідно здійснювати глобальну політику для встановлення відповідних норм та правил.

Та сама проблема стосується фондів національного багатства (ФНБ), оскільки вони доволі активні як фінансові й інвестиційні установи на світових ресурсних ринках і у світовій фінансовій системі. Форум ФНБ існує у формі добровільної ініціативи зацікавлених сторін, яка слабо пов'язана з МВФ та іншими фінансовими організаціями, але в якій немає обов'язкових правил щодо доходів і фінансових й інвестиційних стратегій. Рівень прозорості, який практикується з боку ФНБ, є мінімальним, тому необхідно сформулювати спеціальні правила та положення для обмеження їхньої поведінки. Варто також уважно вивчити міжурядові двосторонні угоди про використання ресурсів, їх виробництво і торгівлю, а також результати роботи координаційних форумів між США та ЄС. Вони можуть по-різному впливати на положення СОТ щодо доступу до природних ресурсів у межах багатосторонньої торгівлі. На глобальному рівні не створено відповідних установ і не сформовано правил щодо контролю цих суб'єктів. Уряди щораз частіше діють як власники транснаціональних корпорацій з управління ресурсами, власники ФНБ та партнери за двосторонніми угодами.

Друге питання розглядає взаємозалежну роль країн й їх ринків у регулюванні міжнародних товарних ринків. Йдеться про допущення помилок на державному рівні та провал ринку країни на міжнародних товарних ринках. Політика урядів щодо цих ринків часто є непослідовною, і для впливу на них використовується велика кількість різних способів державного втручання. Самі ринки не створюють конкурентних умов, на них діють потужні корпорації, які визначають правила гри, та спостерігається асиметрія знань й інформації між контрагентами (фірмами як ліцензіатами та урядами як ліцензіарами). Водночас переважають циклічні ринкові умови, тому виробникам сировини і бенефіціарам доводиться приймати складні рішення щодо інвестицій.

Використання досвіду з політичної економії міжнародних ринків сировини для визначення послідовності й часу реформ – це важливе завдання для політиків. Політичну економію формують різні типи факторів: субсидії, які відіграють велику роль у всіх ресурсних секторах; важливі геоелекономічні аспекти видобування ресурсів; інституційні дефіцити, що призводять до неоптимального видобутку; олігопольні структури, які впливають на результати прийняття рішень на цих ринках (Bleischwitz, 2009). У певні періоди запаси деяких товарів є дуже малими, а їх зберігання може використовуватися для здійснення спекуляцій та отримання вигоди від виникнення затримок у виконанні операцій на замовлення, оскільки немає державних запасів, створених на глобальному рівні. Сьогодні на глобальному рівні немає домовленостей ні щодо надання субсидій, ні щодо врахування впливу інших політико-економічних факторів (уникнення ризиків, подолання олігопольної структури, реагування на високу циклічність інвестицій), а глобальної громадської діяльності за програмою Дж. М. Кейнса не існує взагалі. Це стосується сільсько-господарства і продовольства, видобутку корисних копалин, а також розвідки нафти й газу. На ринки сильно впливають надання субсидій та втручання уряду, але глобальних дій здійснюється мало. Щораз більше сфери

своїх інтересів приватні й державні суб'єкти починають об'єднувати. Жодна спроба в цьому напрямку не дала змоги навести порядок на таких ринках, а переговори в Досі є лише одним з прикладів невдало проведеної роботи.

Оскільки ресурси розподілено нерівномірно між регіонами і континентами, доступ до інформації про резерви й ресурси та глобальну логістику добувної галузі має важливе значення. Існують думки про достаток (переважно щодо мінералів, а також щодо землі, пов'язаної з Африкою), хоча вони (Simons, 2012) часто виникають через намагання отримати доступ до ресурсів при здійсненні дуже низьких витрат (з точки зору екологічного законодавства, соціальних стандартів і стандартів безпеки для працівників, доступу до ліцензій на розвідку й видобуток та ін.). На сучасному етапі існує величезна потреба у накопиченні глобальної загальнодоступної інформації про велику кількість резервів і ресурсів та визначенні глобальних політичних меж, які можуть регулювати фактори політичної економії цих ресурсних секторів.

Третє питання розкриває особливості нормативних актів і реформ глобального сільського господарства та виробництва продуктів харчування з акцентом на землі, водних й енергетичних ресурсах. Необхідно розглянути перспективи сталого розвитку сільського господарства і виробництва продуктів харчування у контексті пом'якшення й адаптації до змін клімату (особливо в Африці через очікування того, що велика кількість людей опиниться під загрозою продовольчої незахищеності, та через імовірність того, що континент зазнає негативного впливу внаслідок зміни клімату). За останніми сценаріями розвитку прогнозується, що прогодувати 9–10 млрд. осіб, які житимуть на планеті у 2050 р., можна шляхом використання різних форм, серед яких: нестійкі форми, пов'язані з подальшою «звичайною інтенсифікацією» сільськогосподарського виробництва, і більш стійкі форми сільськогосподарського виробництва, що базуються на «екологічній інтенсифікації» (INRA / CIRAD, 2009, Paillard et al., 2011; IFPRI, 2013). Більш стійкі форми потребуватимуть чіткого й сильного глобального управління продовольчою безпекою, включаючи також обмеження на калорії, які споживаються у країнах ОЕСР та у країнах зі швидко зростаючою економікою. Такий новий глобальний порядок, сформований для забезпечення продовольчої безпеки, має базуватися на суворому глобальному управлінні щодо створення нових соціальних, економічних, політичних, торговельних і технологічних орієнтацій від усіх основних суб'єктів (національних урядів, регіональних та міжнародних організацій, транснаціональних продовольчих і сільськогосподарських корпорацій, громадських міжнародних сільськогосподарських дослідницьких організацій). Сильне глобальне управління є необхідним для одночасного зменшення бідності, забезпечення продовольчої безпеки й адаптації до зміни клімату та сталого сільськогосподарського виробництва.

Наслідки реалізації цих альтернативних сценаріїв для Африки й її чисельного населення, яке перебуває у стані «ризиків продовольчої кризи», суттєво відрізняються. У разі «звичайної інтенсифікації» сільськогосподарсь-

кого виробництва вплив на екологію, землю, воду та енергоспоживання, вирубування лісів і зміну клімату значно відрізняється від впливу «екологічної інтенсифікації». Крім основного рішення, яке має бути прийняте, існують додаткові виклики для Африки залежно від різних факторів ризику (несприятливі прогнози щодо збільшення населення, зміни клімату й підвищення цін в енергетиці). Тому необхідно створити глобальну організацію для узгодженої та послідовної взаємодії всіх цих аспектів на основі положень ФАО. Така організація може працювати над здійсненням сталого глобального виробництва продуктів харчування і зменшення фактичної незахищеності продовольства. Регіони з найбільш виснаженою землею, водними й енергетичними ресурсами, а також райони, яким найбільше загрожують зміни клімату, можуть скористатися результатами такої узгодженої діяльності ФАО. На сьогодні дуже багато міжнародних організацій проводять певну роботу у сфері сільського господарства, торгівлі, інвестицій та сталого розвитку без чіткого зосередження на продовольчій безпеці. Глобальне управління продовольчою безпекою є особливо важливим для забезпечення стабільності виробництва, торгівлі й інвестицій у сільському господарстві та продовольчому секторі.

Четверте питання окреслює шляхи формування комплексної глобальної політики щодо ресурсів і режиму управління глобальними ресурсами. Існує гостра потреба в розробленні комплексної політики щодо ресурсів та режимів управління на місцевому, субнаціональному, національному, регіональному і глобальному рівнях. Комплексна політика на національному рівні буде підтримувати комплексну політику й політичні межі на регіональному та глобальному рівнях і сприятиме запобіганню кризам й уникненню конфліктів. «Найкраща національна практика» може бути використана для поліпшення політичних меж в інших країнах на регіональному і глобальному рівнях. Такий підхід також допоможе уникнути ефекту «ресурсного прокляття» та «голландської хвороби», оскільки в усьому світі просуваються успішні національні стратегії.

Глобальний режим управління ресурсами можливий та має різні компоненти: необхідні національні фонди ресурсів, щоб зробити економіку більш незалежною від нестабільності цін і доходів, інвестувати у «справедливі» заходи та заощадити для майбутніх поколінь; прозорість, яка має бути збільшена вздовж ланцюгів створення вартості ресурсів і всіх видів доходів; необхідні відповідні стандарти стійкості та процедури сертифікації, щоб покращити рівень стійкості виробництва; допомога у сфері розвитку, яка має бути зосереджена на програмах «Ресурси для розвитку», щоб управління доходами від ресурсів стало важливою частиною глобальної програми допомоги (цього зараз немає); підвищення ефективності використання матеріалів і продуктивності ресурсів, яка є проблемою для розвинених, менш розвинених та країн, що розвиваються, тому передача технологій сприяє прогресу в обробній промисловості в усьому світі; необхідні заходи для обмеження споживання ресурсів до стабільного рівня, зумовленого сільськогосподарським виробництвом, а також у сферах видобутку корисних копалин, нафти й газу

(Bleischwitz / Bringezu, 2007). Режим управління глобальними ресурсами може координувати національну і регіональну політику щодо ресурсів. Досі не існує такої комплексної політики у розвинених країнах та у більшості багатих на природні ресурси країн з огляду на ефективність використання матеріалів і продуктивність ресурсів. Небагато національних ресурсних фондів працюють у країнах, що розвиваються; застосування національних стандартів щодо забезпечення прозорості й сталості використання ресурсів є обмеженим на національному та місцевому рівнях, а координація виробничих секторів із сільським господарством і добувною галуззю є слабкою, тому виробництво й використання ресурсів не сприяють структурним перетворенням, що на сьогодні становить велику проблему в Африці (AfDB et al., 2013). На регіональному рівні також потрібно розробити комплексну ресурсну політику, оскільки в іншому разі національні обмеження щодо експорту продовольства та інші форми перекриття доступу до ресурсів збільшать волатильність цін і продовольчу небезпеку (це спостерігалось в обидва періоди підвищення цін в Африці: у 2007–2008 рр. та у 2011–2012 рр.). Як виявилось, міжнародна допомога була доволі слабкою в конкретних діях і рекомендаціях щодо ресурсних секторів. Проекти щодо режимів управління глобальними ресурсами містяться в міжнародних пропозиціях та резолюціях, але важливо перетворити їх на реальність («Chatham House», 2012; Bleischwitz / Bringezu, 2007).

П'яте питання присвячене створенню глобальних правил щодо ринків товарів і ресурсів та запровадженню нових багатосторонніх правил торгівлі, фінансів й інвестицій. СОТ і раніше ГАТТ розглядалися як установи для зменшення кількісних обмежень на мито з боку імпорту. Набагато менше зроблено для того, щоб розкрити експортну сторону, що було аспектом Статуту ІТО. Нещодавні обмеження щодо експорту продовольчих товарів та рідкісних металів підтверджують важливість цього питання, хоча є також інші аспекти, що стосуються експорту (експорт товарів і матеріалів з небезпечними екологічними наслідками, небезпечних продуктів, продуктів з конфліктних зон, продуктів, вироблених внаслідок використання дитячої й примусової праці, та ін.). Крім цього, існують інші аспекти (експортні субсидії, експортні стимули, непрямі обмеження експорту великими і транснаціональними корпораціями). Важливо розглянути правила та положення системи СОТ, щоб залучити сектор товарів і ресурсів та розробити відповідні правила торгівлі. До того ж система СОТ є важливою в контексті продовольчої безпеки, оскільки правила торгівлі (для імпорту й експорту) мають дозволяти їм стимулювати екологічну інтенсифікацію світового виробництва продуктів харчування для збереження природи і пом'якшення зміни клімату. Це також може означати надання преференцій для регіональної торгівлі та створення регіональних ланцюгів вартості. Існує необхідність реформування системи СОТ таким чином, щоб справедливий доступ до ресурсів, які виробляються в умовах сталого розвитку, підтримувався високим рівнем прозорості й сертифікації таких торговельних потоків у вигляді обов'язкових до виконання регіональних і глобальних правил торгівлі. Потрібно вжити відповідних заходів,

хоча досвід Доського раунду показує, що поінформованість про проведення більш глибоких реформ системи СОТ все ще відсутня.

Дуже багато питань залишаються поза системою СОТ щодо товарів та ресурсів (Stürmer, 2008; Ruta / Venables, 2012; Bleischwitz, 2007; Bleischwitz / Bringezu, 2007). Вони є такими: експортні мита багатих на природні ресурси країн можуть бути використані на користь певних країн в обмін на політичні поступки; інвестиції у шахти взагалі не регулюються в межах СОТ, тому немає міжнародної прозорості щодо доступу до природних ресурсів, виділення ліцензій на їх розвідку і видобуток та ін.; у країнах-членах СОТ не існує зв'язку сировинної політики із законами про конкуренцію, що може призвести до подальшої концентрації вже потужних сировинних компаній. Також у системі СОТ наявні різні винятки щодо заборони на обмеження експорту продовольства й сировини, наприклад, у разі критичного дефіциту важливої продукції, для захисту природи та навколишнього середовища і при укладенні міждержавних угод про експорт сировини, а недискримінаційне поводження з такими заборонами щодо експорту продовольства та сировини не гарантується (як це можна було простежити у періоди великого зростання цін на продукти харчування). Навіть низькі імпорتنі тарифи на сировину в країнах-імпортерах можуть мати високий захисний ефект через низьку стадію переробки у країнах-експортерах. При цьому не існує обов'язкових виконання зобов'язань щодо експорту продовольства і сировини (Stürmer, 2008).

Незважаючи на сказане вище, не укладено жодної угоди СОТ щодо проведення міжнародних конкурсних торгів ліцензіями на розвідку та видобуток природних ресурсів і не реалізовано пропозицій з укладання всеохопного договору СОТ щодо запровадження експортних тарифів (вони можуть бути пов'язані з механізмом врегулювання спорів СОТ), через які можна було би запобігти й припинити поширення сировинного протекціонізму (Stürmer, 2008). Всі ці договори допомогли би зменшити роль двосторонніх сировинних угод, які щораз більше і більше діють як інструмент боротьби за дефіцитну сировину. Необхідно укласти угоди про здійснення інвестицій у видобуток корисних копалин та інших природних ресурсів, щоб створити атмосферу прозорості й покращити довгострокові контракти на природні ресурси, які містять серйозні недоліки. Найбільш важливими є «прозорий і недискримінаційний розподіл ліцензій на видобуток та дотримання зобов'язань щодо екологічних і соціальних стандартів для іноземних інвестицій у видобуток» (Stürmer, 2008).

Більш того, традиційна політична програма розглядає не тільки такі інструменти, як податки на експорт, контроль за цінами, квоти на виробництво, внутрішні податки виробників та споживачів, а й ринкові недоліки щодо довгострокових контрактів на розвідку і видобуток природних ресурсів (Ruta / Venables, 2012). Такі контракти відрізняються від прямих іноземних інвестицій (ПІІ), тому роль СОТ має бути багатосторонньою. Доступ до сировини є важливим для індустріалізації та розвитку промисловості. Зокрема,

Дж. М. Кейнс завжди стверджував, що перерви в доступі до сировини можуть призвести до виникнення війни й конфліктів. Потрібно забезпечити відкритість аукціонних ліцензій на видобуток.

Нові правила СОР також необхідні через появу нових учасників у країнах з перехідною економікою, які не підкоряються правилам із забезпечення належного контролю за створенням ланцюгів поставок корисних копалин ОЕСР. СОР може відігравати таку роль, застосовуючи інструмент відмови. Процес Кімберлі слугує прикладом того, що цілком реальним є укладення багатосторонніх угод про експорт сировини і що добровільні угоди, які стосуються «конфліктних алмазів», можуть стати частиною обов'язкових правил СОР (Ruta / Venables, 2012). Так, СОР у забезпеченні виконання контрактів на природні ресурси відіграє дуже важливу роль (Ruta / Venables, 2012), оскільки такі контракти визначають потенціал майбутнього зростання, а глобальна конкуренція має базуватися на знаннях у виробничих фірмах, а не на потужності транснаціональних ресурсних компаній.

Правила СОР слід також враховувати при проведенні промислової політики у країнах, що розвиваються. Оскільки багаті на природні ресурси країни потребують диверсифікації своєї виробничої й експортної діяльності, їм необхідно дозволити використовувати найкращі інструменти для підтримки промислового розвитку (наприклад, конкретні субсидії), а не другорядні інструменти (наприклад, податки на експорт і заборона на експорт). Промислова політика не має суперечити Угоді СОР про надання субсидій та здійснення компенсаційних заходів. Застосування заходів сучасної промислової політики доцільно полегшити заходами СОР, щоб уникнути вжиття обмежувальних заходів щодо експортного сектору. Перехід від профіциту до дефіциту на світових ринках сировини відбувся повністю у 2007–2008 рр., і потреба в розробленні міжнародних та багатосторонніх правил торгівлі й забезпеченні її прозорості значно зросла.

Не тільки експортна політика, контракти на сировину й сировинні інвестиції вилучені з розгляду СОР. Прозорість ринків сировини також поки що не є частиною багатосторонньої програми. Необхідно забезпечити прозорість щодо субсидій, акціонерного капіталу, контрактів на розвідку і постачання природних ресурсів, властивостей матеріалів, що продаються, впливу матеріалів на навколишнє середовище та ін. Для цього створено Міжнародну групу з питань використання природних ресурсів, яку із СОР пов'язують наглядова діяльність і порядок встановлення правил (Bleischwitz, 2007). Системи публічної інформації на сировинних ринках потрібно було би створити на міжнародному рівні з метою документування даних щодо виробництва, зберігання, торгівлі, ведення експортної політики багатих на природні ресурси країн, укладання двосторонніх угод з країнами-імпортерами й контрактів на природні ресурси та діяльності транснаціональних ресурсних корпорацій. Положення СОР зараз не містять правил, що дозволяють установі санкціонувати нераціональне використання ресурсів шляхом запровадження торго-

вих обмежень (Bleischwitz / Bringezu, 2007). Міжнародна група з питань сталого розвитку може надавати консультації комітетам СОТ. Важливим етапом у покращенні політики глобальних ресурсів стало би укладення обов'язкової багатосторонньої угоди про запровадження принципів сталого розвитку у видобутку, переробці й торгівлі ресурсами і надання технологічної допомоги менш розвинутим багатим на природні ресурси країнам (Bleischwitz, 2007). Фактично такою була суть ідей Дж. М. Кейнса щодо регулювання товарних ринків, висловлених понад 65 років тому.

З огляду на глобальні фінанси, пов'язані з ресурсами, необхідно сформувати нові міжнародні правила та забезпечити посилення ролі МВФ і Світового банку. Як зазначалося вище, існують різні добровільні ініціативи. Проте ці ініціативи насправді не пов'язані з політикою МВФ та Світового банку. Зростання ролі ресурсного фінансування з країн, що розвиваються, додає значущості таким глобальним регламентам. Взаємодія продовольчих, енергетичних, земельних й інших ресурсних ринків є фактором, який слід вважати дуже важливим у цьому контексті. Ініціатива щодо прозорості Закону Додда-Френка для ведення боротьби з корупцією у ресурсних секторах привернула увагу до американських законів про біржі, на що інші країни відповідно відреагували. Інші питання фінансового сектору також набувають актуальності та підтверджують необхідність реформування цього сектору.

Зараз тривають інтенсивні дебати про роль спекуляцій щодо продовольчих та земельних ресурсів, а також обговорюються міжнародні правила для діяльності фондових бірж, комісій з цінних паперів й обміну та інших фінансових наглядових органів. Потрібно також налагодити зв'язки з МВФ, але поки що не проведено суттєвих змін. Прикладом може служити дискусія про «спекуляцію індексом» на продукти харчування. Останнім часом регулярно висловлюються пропозиції щодо здійснення глобального впливу на спекуляцію продовольчим індексом й іншими ресурсами. Обмеження на використання фінансових продуктів, орієнтованих на індекс, що базуються на продуктах харчування, може відіграти певну роль, якщо підхід буде узгоджений на міжнародному рівні та якщо вибіркові заходи з боку споживачів і пропозиції на ринках продуктів харчування базуватимуться на стратегіях сталого розвитку.

Антикризове управління щодо забезпечення глобальної продовольчої безпеки також передбачає, що короткострокові заходи, зокрема обмеження на спекуляції індексом, мають бути підтримані середньостроковими й довгостроковими програмами (Bass, 2012). Жодну з пропозицій ООН після кризи цін на продукти харчування 2007–2008 рр. щодо вирішення проблеми спекуляції продуктами харчування на сьогодні не реалізовано (доповідь де Шуттера 2010 р. з аналізом багатьох розглянутих вище заходів є підтвердженням цього). У такому контексті була представлена Всеохопна програма дій для забезпечення прав людини на харчування, але вона не накладала ніяких міжнародних зобов'язань. Слід уточнити, що у звіті де Шуттера зроблено висновок про те, що багато спекулянтів індексами не мають інтересу та не

знають про товари, тому їх необхідно виключити з торгівлі індексними коштами (де Шуттер, 2010). Цей погляд не враховує те, що великі інституційні інвестори (міжнародні банки, глобальні страхові компанії, великі фінансові фонди й компанії) ведуть бізнес з такими фінансовими продуктами, а не співпрацюють з єдиним неінформованим трейдером.

Власне кажучи, ООН першою вжила відповідних заходів, а не основні інституції, зокрема МВФ і Світовий банк, чи великі світові біржі. ООН та неурядові організації вимагають проведення повного реформування світових фінансових систем для здійснення впливу на ресурсні ринки. Спекуляції індексами й позабіржовими похідними інвестиційними інструментами є проблемою, яка обговорюється в дискусіях про нові правила щодо фінансових продуктів, пов'язаних з ресурсними ринками. Проте нові правила також мають важливе значення для фінансування ресурсного сектору у контексті надання доступу ресурсів на основі пільг та ліцензій і здійснення інвестицій у ресурсний сектор транснаціональних корпорацій та фондів національного багатства у багатих на природні ресурси країнах. Деякі елементи проєктів ІТО / ІСУ залишаються актуальними у цьому аспекті. Багато спостерігачів стверджують, що більш жорсткі правила щодо регулювання ресурсних секторів можуть бути запроваджені в межах СОТ, МВФ, Світового банку, МОП і навіть ЮНЕП чи ПРООН. Таким чином, межі для регулювання ресурсних ринків та секторів можуть бути розширені на основі наявних глобальних механізмів управління.

«Програма структурних реформ» передбачає більш жорсткі правила глобального управління ресурсними секторами. Так, було обговорено десять питань у формі керівних принципів щодо проведення діяльності на глобальному рівні: п'ять питань «Програми прозорості» й п'ять питань «Програми структурних реформ». Глобальне управління ресурсними секторами потребує у контексті результатів аналізу, пропозицій і поглядів, які висловив Дж. М. Кейнс багато десятиліть тому, формування глобальних обов'язкових до виконання правил, встановлених для забезпечення функціонування стабільних, простих, узгоджених та ефективних структур. Проте «Програму прозорості» можна розглядати як перший крок на шляху підвищення обізнаності громадськості щодо цих питань і проблем. Цілком зрозуміло, що необхідно скоординувати міжнародні дії щодо більш глибокого глобального управління ресурсними секторами для забезпечення справедливої глобальної конкуренції та досягнення миру й розвитку в країнах. Слід констатувати, що нинішня дискусія, власне, показує, наскільки важливе значення має проведення всеохопної та стійкої політики щодо природних ресурсів і що потрібно сформувати більш широкий погляд на ресурси, до яких належать: земля, продукти харчування, продукти сільського господарства й тваринництва, вода, продукти рибальської галузі та енергетичні ресурси, а не тільки нафта, газ і видобуті корисні копалини.

Список використаної літератури

1. Acosta, Andres Mejia, 2010, Review of Impact and Effectiveness of Transparency and Accountability Initiatives: Annex 4, Natural Resource Governance, Prepared for the Transparency and Accountability Initiative Workshop, October 14–15, 2010, Brighton, Sussex, IDS / Institute of Development Studies, October 2010, 18 p.; Web Access : <http://www.ids.ac.uk/files/dmfile/IETAAnnex4NatResGovMejiaAcostaFinal28Oct2010.pdf>.
2. ADB / African Development Bank / IACC / International Anti-Corruption Conference, 2010, Fuelling Transparency and Accountability in the Natural Resources and Energy Markets, by Alexandra Gillies, 14th International Anti-Corruption Conference, 10–13 November 2010, Bangkok, Thailand, 11 p.; Web Access : <http://14iacc.org/wp-content/uploads/AlexandraGillesNaturalResourcesIACC.pdf>.
3. African Development Bank (AfDB) / Development Centre Of The Organization For Economic Co-operation And Development (OECD) / United Nations Development Programme (UNDP) / United Nations Economic Commission For Africa (UNECA), 2013, African Economic Outlook 2013, Special Theme: Structural Transformation and Natural Resources, Paris : OECD Publishing 2012, 357 p.; Web Access : <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/>.
4. African Development Bank (AfDB) / Development Centre Of The Organization For Economic Co-operation And Development (OECD) / United Nations Development Programme (UNDP) / United Nations Economic Commission For Africa (UNECA), 2012, African Economic Outlook 2012, Special Theme: Promoting Youth Employment, Paris : OECD Publishing, 2012, 291 p.; Web Access (with detailed Country Notes): <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/>.
5. Argandona, Antonio, 2006, The United Nations Convention Against Corruption And Its Impact On International Companies, Working Paper, WP no. 656, October 2006, IESE Business School, University of Navarra, «la Caixa» Chair of Corporate Responsibility and Corporate Governance, 22 p.; Web Access : <http://www.iese.edu/research/pdfs/DI-0656-E.pdf>.
6. Badal, Lionel, 2012, Managing Risks in the Extractive Industries, African Arguments, October 25, 2012, Web Access : <http://africanarguments.org/2012/10/25/managing-risks-in-the-extractive-industries-%E2%80%93-by-lionel-badal/>.
7. Bass, Hans-Heinrich, 2012, Welternährung in der Krise, GIGA Focus Global, Nummer 5, 2012, Hamburg : GIGA, 8 p.
8. Bernstein, Shai / Josh Lerner / Antoinette Schoar, 2013, The Investment Strategies of Sovereign Wealth Funds, p. 219–238, in: Journal of Economic Perspectives, Vol. 27, № 2, Spring 2013.

9. BGR / Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe, 2010, Certified Trading Chains in Mineral Production, Project Outline and Status, Hannover : BGR May 2010, 9 p.; Web Access : http://www.bgr.bund.de/EN/Themen/Min_rohstoffe/Downloads/CTC-update-Mai2010.pdf?__blob=publicationFile&v=1.
10. Bleischwitz, Raimund, 2009, International Raw Materials Markets: Rising Prices and Growing Conflict Potential, p. 65–78, in: GLOBAL TRENDS 2007 – VULNERABILITY AND HUMAN SECURITY IN THE 21ST CENTURY, Tobias Debiel et al., eds., Foundation for Development and Peace (SEF) : Bonn, 2006; Web Access : http://www.sef-bonn.org/fileadmin/Die_SEF/Publikationen/Globale_Trends/gt_2007_raw-materials_en.pdf.
11. Bleischwitz, Raimund / Stefan Bringezu, 2007, Global Resource Management, Conflict Potential and Characteristics of a Global Governance Regime, Policy Paper 27, Stiftung Entwicklung und Frieden / Development And Peace Foundation, Bonn : SEF, 2007, 12 p.; Web Access : <http://base.socioeco.org/docs/sef-pp-27-end-en.pdf>.
12. BGR / Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe, 2013, The Analytical Fingerprint (AFP), Method and Application, Process Manual, Version 1.3, Hannover / Bujumbura: BGR, January 2013, 47 p.; Web Access : http://www.bgr.bund.de/EN/Themen/Min_rohstoffe/CTC/Downloads/AFP_Manual.pdf?__blob=publicationFile&v=6.
13. Bryan, Shari / Barrie Hofmann, Eds., 2007, Transparency and Accountability In Africa's Extractive Industries: The Role Of The Legislature, Washington D. C. : National Democratic Institute for International Affairs, 2007, 107 p.; Web Access : http://www.ndi.org/files/2191_extractive_080807.pdf.
14. Carabelli, Anna M. / Mario A. Cedrini, 2012, Some Foreseeable Disasters Of The Global Economy: The high Cost Of Neglecting Keynes's Approach, Department of Economics, «S. Cagnetti de Martiis», Centro di Studi sulla Storia e I Metodi dell' Economia Politica «Claudio Napoleoni» (CESMEP), Working Paper Series, Working Paper No. 01/2012, Universita di Torino, 24 p.; Web Access : http://www.cesmep.unito.it/WP/2012/1_WP_Cesmep.pdf.
15. Carisch, Enrico / Loraine Rickard-Martin, 2013, Sanctions and the Effort to Globalize Natural Resources Governance, International Policy Analysis, FES New York, January 2013, Friedrich-Ebert-Stiftung, 14 p.; Web Access : <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/09578.pdf>.
16. Cavalli, Nicolo / Carlo Cristiano, 2012, Keynes's speculation in the London tin market: 1921–1930, p. 57ff, in: Marcuzzo, M. C., ed., op. cit.; Web Access : http://mpa.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
17. CFS (Committee on World Food Security) / FAO (Food and Agriculture Organization), 2012, Voluntary Guidelines On The *Responsible Governance of Tenure* Of Land, Fisheries And Forests In The Context Of National Food Se-

curity, Rome : Food and Agriculture Organization Of The United Nations 2012, 48 p.; Web Access : <http://www.fao.org/docrep/016/i2801e/i2801e.pdf>.

18. Chatham House, 2012, Resources Futures, A Chatham House Report by Bernice Lee / Felix Preston / Jaakko Kooroshy / Rob Bailey and Glada Lahn, Chatham House, London : Royal Institute of International Affairs, December 2012, 234 p.; Web Access : http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/1212r_resourcesfutures.pdf.
19. Cifarelli, Giulio / Paolo Paesani, 2012, A new test of the theory of storage comparing historical and contemporary data, pp. 151ff, in: Marcuzzo, M. C., ed., op. cit.; Web Access : http://mpira.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
20. Cristiano, Carlo / Nerio Naldi, 2012, Keynes's activity on the cotton market and the theory of the «normal backwardation»: 1921–1929, p. 25ff, in: Marcuzzo, M. C., ed., op. cit.; Web Access : http://mpira.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
21. Cristiano, Carlo / Paolo Paesani, 2012, Kaldor and the relationship between «normal backwardation» and the theory of storage, p. 129ff, in: Marcuzzo, M. C., ed., op. cit.; Web Access : http://mpira.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
22. Darby, Sefton, 2010, Natural resource governance, New frontiers in transparency and accountability, London : Transparency & Accountability Initiative, 2010, 69 p.; Web Access : http://www.transparency-initiative.org/wp-content/uploads/2011/05/natural_resources_final1.pdf.
23. De Schutter, Olivier, 2010, Food Commodities Speculation and Food Price Crises, Regulation to reduce the risks of price volatility, Briefing Note 02 – September 2010, United Nations Human Rights Council / UN Special Rapporteur on The Right To Food; Web Access : http://www.srfood.org/images/stories/pdf/otherdocuments/20102309_briefing_note_02_en_ok.pdf.
24. DIHK / Deutsche Industrie- und Handelskammer / DERA / Deutsche Rohstoffagentur, 2012, DERA-Chart Des Monats, Zertifizierung mineralischer Rohstoffe in der Rohstofflieferkette, DIHK / DERA Oktober 2012; Web Access : <http://www.heilbronn.ihk.de/ihkhnenergie/dachmarken.aspx?tabID=0&msgID=1107>.
25. Drache, Daniel, 2000, «The Short but Significant Life of the International Trade Organization: Lessons for Our Time», CSGR Working Paper No. 62/00, November 2000, Centre For The Study Of Globalisation And Regionalisation, University Of Warwick, Coventry, UK, 43 p.; Web Access : <http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/9491/1/The%20Short%20But%20Significant%20Life%20of%20the%20International%20Trade%20Organization%20%20Lessons%20For%20Our%20Time.pdf?1>.

26. Ebertz, Utz / Marie Müller, 2013, Legacy of a resource-fueled war: The role of generals in Angola's mining sector, BICC Focus 12, June 2013, Bonn : BICC, 17 p.; Web Access : http://www.bicc.de/uploads/tx_bicctools/BICC_FOCUS_12.pdf.
27. Fantacci, Luca, 2012, Keynes's commodity and currency plans for the post-war world, in: Marcuzzo, ed., op. cit.; Web Access : http://mpa.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
28. Foresti, Tiziana / Eleonora Sanfilippo, 2012, An analysis of Keynes's investments in the wheat futures markets: 1925–1935, p. 79ff, in: Marcuzzo, ed., op. cit.; Web Access : http://mpa.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
29. George, Susan, 2007, Alternative Finances, The World Trade Organisation We Could Have Had, in: Le Monde Diplomatique, English Edition, 2007/01/03; Web Access : <http://mondediplo.com/2007/01/03economy>.
30. Global Witness, 2012, Financing A Parallel Government? The involvement of the secret police and military in Zimbabwe's diamond, cotton and property sectors, June 2012, Global Witness, 33 p.; Web Access : http://www.globalwitness.org/sites/default/files/library/Financing_a_parallel_government_Zimbabwe.pdf.
31. Horsefield, J. Keith, Ed., 1969, The International Monetary Fund 1945–1965, Twenty Years of International Monetary Cooperation, Vol. III: Documents, Washington, D. C. : International Monetary Fund, 1969, 42 p.; Web Access : <http://www.imsreform.org/reserve/pdf/keynesplan.pdf>.
32. ICGLR (International Conference on the Great Lakes Region) News Bulletin July 2013, p. 7 on a regional certificate on the origin of minerals in DRC; Web Access : https://icglr.org/IMG/pdf/July_Bulletin_ENG2.pdf.
33. IFPRI / International Food Policy Research Institute, 2013, Global Food Policy Report 2012, Washington D. C. : IFPRI, 2013, Ch. 8; Web Access : <http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/gfpr2012.pdf>.
34. INRA / CIRAD, 2009, Agrimonde, Scenarios and Challenges for Feeding the World in 2050, Summary Report, Paris : INRA / CIRAD, December 2009; Web Access : PDF CIRAD, <http://www.cirad.fr>.
35. IWG (International Working Group Of Sovereign Wealth Funds), 2008, Sovereign Wealth Funds, Generally Accepted Principles and Practices – «Santiago Principles», Washington D. C. : October 2008, 59 p.; Web Access : <http://www.iwg-swf.org/pubs/eng/santiagoprinciples.pdf>.
36. Kufuor (Former President of Ghana) Speech 2013, Web Access : <http://www.acme-ug.org/news/item/489-former-ghanaian-president-kufuor-speaks-on-oil-governance-at-makerere>.

37. Lauster, Gitta / Stormy-Annika Mildner / Wiebke Wodni, 2010, Transparenz im Rohstoffhandel, US-Finanzgesetz soll Handel mit Konfliktressourcen eindämmen, SWP-Aktuell 76, November 2010, Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, Berlin : 2010, ISSN 1611-6364, 4 s.; Web Access : http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2010A76_lag_mdn_wodni_ks.pdf.
38. Marcuzzo, M. C., ed., 2012, Speculation and regulation in commodity markets: The Keynesian approach in theory and practice, Dipartimento di Scienze Statistiche, Rapporto Tecnico № 21, 2012, ISSN 2279-7911, 286 p.; Web Access : http://mpira.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
39. Marcuzzo, M. C., 2012, From speculation to regulation: Keynes and primary commodity markets, p. 3ff, in: Marcuzzo, M. C., ed., op. cit.; Web Access : http://mpira.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.
40. Mildner, Stormy-Annika / Florian Wassenberg, 2012, Rohstoffreichtum darf nicht länger arm machen, Warum die EU-Mitgliedstaaten strengere Regeln für die Offenlegung von Zahlungen im Rohstoffsektor unterstützen sollten, SWP-Aktuell 43, Juli 2012, Berlin : SWP / Stiftung Wissenschaft und Politik / Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, ISSN 1611-6364, 8 s.; Web Access : http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2012A43_mdn_wsb.pdf.
41. NRC (Natural Resource Charter), November 2010, 24 p.; Web Access : http://naturalresourcecharter.org/sites/default/files/nrc_brochure_Nov2010_Eng.pdf.
42. OECD, 2013, OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High Risk Areas, Second Edition, Paris : OECD Publishing, 122 p.; Web Access : <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/GuidanceEdition2.pdf>.
43. ONE / Transparency International / Misereor / Brot für die Welt, 2013, Hintergrundinformation : EU Regulierung zur Steuertransparenz von Erdöl-, Erdgas-, Bergbau- und Holzeinschlagsunternehmen, mit Web-Zugang zu den Kompromisstexten, Web Access : http://www.transparency.de/fileadmin/pdfs/Themen/Internationales/Hintergrund_EU_Buchhaltungs-Transparenzrichtlinie-Juni_2013.pdf.
44. Paillard, S. / S. Treyer / B. Dorin, coord., 2011, Agrimonde, Scenarios and Challenges for Feeding the World in 2050, Editions Quae, Paris, 2011.
45. PWYP (Publish What You Pay), The Cardin-Lugar Amendment (Dodd-Frank 1504), Web Access : www.publishwhatyoupay.org/about/stock-listings/cardin-lugar-amendment-dodd-frank-1504.
46. Rosselli, Annalisa, 2012, Richard Kahn and the stabilization of commodity prices, p. 207ff, in: Marcuzzo, M. C., ed., op. cit.; Web Access : http://mpira.ub.uni-muenchen.de/44131/1/MPRA_paper_44131.pdf.

47. Ruta, Michele / Anthony J. Venables, 2012, International Trade in Natural Resources: practice and policy, World Trade Organization (WTO), Economic Research and Statistics Division, Staff Working Paper ERSD-2012-07, Date: March 2012, 35 p.; Web Access : http://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201207_e.pdf.
48. Simons, Bright, 2012, Africa's Fabulous Mineral Wealth that isn't ALL there, in: African Arguments, September 18, 2012; Web Access : <http://africanarguments.org/2012/09/18/africa%E2%80%99s-fabulous-mineral-wealth-that-isnt-all-there-%E2%80%93-by-bright-simons/>.
49. Skidelski, Robert, 2005, Keynes, Globalisation and the Bretton Woods Institutions in the Light of Changing Ideas about Markets, p. 15–30, in: World Economics, Vol. 6, № 1, January–March 2005, 16 p.; Web Access : http://www.oxonia.org/WE%20articles/WE_skidelsky.pdf.
50. Stürmer, Martin, 2008, The International Raw Materials Boom, A Challenge for Multilateral Trade Policy, p. 126–139, in: Internationale Politik und Gesellschaft (IPG), 2, 2008, 14 p.; Web Access : http://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2008-2/09_a_stuermer_gb.pdf.
51. The Guardian, Datablog, Claire Provost, Facts are sacred, 2012, International land deals: who is investing and where – get the data, Web Access : <http://www.theguardian.com/global-development/datablog/2012/apr>.
52. TNI / Transnational Institute, 2012, The Global Water Grab – A Primer, by Sylvia Kay and Jenny Franco, Amsterdam : TNI, March 2012, 24 p.; Web Access : http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/watergrabbing_primer_altcover2.pdf.
53. U4 Brief, 2012, Implementing the illicit financial flows agenda: Perspectives from developing countries, U4 Brief, September 2012, № 8, Bergen, Norway : CMI (Chr. Michelsen Institute) – U4; Web Access : <http://www.u4.no/publications/illicit-financial-flows-and-measures-to-counter-them-an-introduction/>.
54. UNCTAD / United Nations Conference On Trade And Development, 2007, World Investment Report (WIR) 2007, Transnational Corporations, Extractive Industries and Development, New York and Geneva : United Nations, 2007, 323 p.; Web Access : http://unctad.org/en/Docs/wir2007_en.pdf.
55. UNECOSOC / United Nations Economic And Social Council / ECA / Economic Commission For Africa, 2013, The State of Governance in Africa: The Dimension of Illicit Financial Flows as a Governance Challenge, Third Meeting of the Committee on Governance and Popular Participation, Addis Ababa, Ethiopia, 20 and 21 February 2013, Document: E/ECA/CGPP/3/2, 18 February 2013, Original: English; Web Access : http://www.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/CGPP/cgpp-3_illicit-financial-flow-english_final.pdf.

56. UNCTE / United Nations Conference On Trade And Employment, 1948, UNCTE held at Havana, Cuba, From November 21, 1947 To March 24, 1948, Final Act And Related Documents, Interim Commission For The International Trade Organization, Lake success, New York, April 1948, 126 p.; Web Access : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/havana_e.pdf.
57. UNECOSOC / United Nations Economic And Social Council / ECA / Economic Commission For Africa, 2011, Africa Report on Institutional and Strategic Frameworks for Sustainable Development, Summary for Policy Makers, Seventh Session of the Committee on Food Security and Sustainable Development (CFSSD-7) and the African Regional Preparatory Conference for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio + 20), Addis Ababa, Ethiopia, 20–25 October 2011, Document: E/ECA/CFSSD/7/10, August 2011, Original: English, 18 p.; Web Access : http://www.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/rio20_15-eastern-africa-summary-for-policy-makers.pdf.
58. UNEGM / United Nations Expert Group Meeting, 2006, UNEGM on Natural Resources and Conflict in Africa: Transforming a Peace Liability into a Peace Asset, Conference Report, 17–19 June 2006, Cairo, Egypt, Organized by the Office of the Special Adviser on Africa (OSAA) in cooperation with the Government of Egypt, 72 p.; Web Access : http://www.un.org/africa/osaa/reports/Natural%20Resources%20and%20Conflict%20in%20Africa_%20Cairo%20Conference%20ReportwAnnexes%20Nov%2017.pdf.
59. Ussher, Leanne J., 2012, Combining International Monetary Reform with Commodity Buffer Stocks: Keynes, Graham and Kaldor, Draft, December 19, 2012, Economics Department, Queens College, City University of New York, 38 p.; Web Access : http://blog.global-systems-science.eu/wp-content/uploads/2012/11/ussher_Bancor_19Dec12.pdf.
60. Wohlmuth, Karl, 2012, Towards A Strategic Framework for Economic Cooperation between Sudan and South Sudan, Sudan Economy Research Group (SERG) Discussion Papers № 40, IWIM / SERG, University of Bremen, Bremen, September 2012, 61 p.; Web Access : <http://www.iwim.uni-bremen.de/Siakeu/Wohlmuth-SERG-40.pdf>.